

R-07-32

Utvecklingsmöjligheter i Oskarshamns kommun

Micael Sandberg, Catrin Oscarsson
SWECO EuroFutures AB

Juni 2007

Svensk Kärnbränslehantering AB

Swedish Nuclear Fuel
and Waste Management Co
Box 5864
SE-102 40 Stockholm Sweden
Tel 08-459 84 00
+46 8 459 84 00
Fax 08-661 57 19
+46 8 661 57 19

ISSN 1402-3091

SKB Rapport R-07-32

Utvecklingsmöjligheter i Oskarshamns kommun

Micael Sandberg, Catrin Oscarsson
SWECO EuroFutures AB

Juni 2007

Denna rapport har gjorts på uppdrag av SKB. Slutsatser och framförda åsikter i rapporten är författarnas egna och behöver nödvändigtvis inte sammanfalla med SKB:s.

En pdf-version av rapporten kan laddas ner från www.skb.se.

Innehåll

1	Inledning	5
2	Framtidsscenarier	7
2.1	Scenario 1: En helt ny värld	7
2.2	Scenario 2: Kör på som vanligt	10
2.3	Scenario 3: Vind i seglet	12
3	Strategiska utvecklingsområden	15
3.1	Regionförstoring	15
3.1.1	Arbetsmarknadsregioner i Kalmar län	16
3.2	Kärnteknikklustret	19
3.3	Energi- och miljöteknik	20
3.4	Hamnen	22
3.5	Imagefrågan: Livsmiljö och företagsklimat	23
4	Utvecklingskoncept	27
4.1	Tillgängliga Oskarshamn	27
4.1.1	Uppgradering av E22 söderut	27
4.1.2	Den öst-västliga dimensionen	29
4.2	Kompetenta Oskarshamn	31
4.2.1	Utveckling av ett kompetensmässigt profilområde	31
4.2.2	Utbildningskoncept	32
4.2.3	Akademisk grundutbildning inom energiteknik	33
4.2.4	Lokal FoU-plattform	34
4.3	Entreprenöriella Oskarshamn	36
4.3.1	Struktur för entreprenörskaps- och företagsutveckling i Oskarshamns kommun	36
4.3.2	Inkubator för unga entreprenörer	38
4.3.3	Plattform för kommersialisering av idéer och innovationer: U:et i FoU	41
4.4	Attraktiva Oskarshamn	43
4.4.1	Målgrupp 1: Högutbildade människor i familjebildande ålder	44
4.4.2	Målgrupp 2: 55+	45
4.4.3	Boendekoncept och målgruppsfokuserad marknadsföring	47
5	Avslutande kommentar	51
	Referenser	52

1 Inledning

Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) undersöker för närvarande möjligheterna att förlägga slutförvaret för använt kärnbränsle vid Simpevarp och Laxemar i Oskarshamns kommun. Vid sidan om de tekniska och miljömässiga aspekterna studeras även samhällsfrågor kopplade till en eventuell slutförvarsetablering i kommunen. Avsikten är därför att belysa samhällsfrågorna ur såväl SKB:s eget som lokalsamhällets perspektiv. Det utredningsprogram som initierats har av det skälet tagits fram i samarbete med Oskarshamns kommun.

SWECO EuroFutures fick våren 2006 uppdraget att genomföra en nulägesanalys av Oskarshamns kommun. Nulägesanalysens primära syfte var att identifiera kommunens utvecklingsförutsättningar i form av relativa styrkor/möjligheter och svagheter/hot samt problem och lösningar av stor betydelse för kommunens framtida utveckling. Nulägesanalysen kan således beskrivas som ett planeringsunderlag för framtida insatser. Nulägesanalysen av Oskarshamns kommun syftade även till att vara ett gemensamt ”avstamp” för andra utredningar, såsom etableringsanalys, studie av utvecklingsmöjligheter m fl. utredningar i anslutning till SKB:s platsundersökning. Den är också en del i SKB:s arbete att inom ramen för den pågående platsundersökningen inventera allt från biologisk mångfald till näringsliv och företag.

SWECO EuroFutures färdigställde i augusti 2006 nulägesanalysen av Oskarshamns kommun. I rapporten lyfts ett antal områden fram som särskilt viktiga för Oskarshamns kommuns framtida utveckling, bland annat ett stärkt lokalt företagande, en långsiktig lösning på flygfrågan samt åtgärder för ökad attraktivitet och inflyttning. Nästa steg i processen är att belysa olika möjligheter till utveckling av Oskarshamns kommun och områden som är intressanta att aktivt arbeta vidare med. Mot bakgrund av detta har en studie över utvecklingsmöjligheter i Oskarshamns kommun genomförts.

Tanken har varit att ta vid där den tidigare genomförda nulägesanalysen slutade. Föreliggande utredning omfattar därför scenarier som belyser olika tänkbara utvecklingsvägar för Oskarshamns kommun på 10–15 års sikt, en identifiering av strategiska utvecklingsområden för de kommande 5–10 åren och utvecklingskoncept som visar vad Oskarshamns kommun i dagsläget kan göra inom olika områden för att skapa en positiv utveckling.

Medan scenarierna låter sig färgas av inspirerande men fullt möjliga framtida skeenden inom och utanför Oskarshamns kommun, kommer koncepten att i större utsträckning ta fasta på dagens aktuella problem och möjligheter och visa på tänkbara lösningar och de effekter som kan uppnås vid ett genomförande av olika åtgärder. De strategiska utvecklingsområdena identifieras i sin tur utgående från en analys av kommunens relativa styrkor och svagheter.

Studien baseras dels på tidigare genomförda analyser, dels på ny materialinsamling, där uppgifter från kommunen, statistik från SCB och information från andra källor har inhämtats samt intervjuer med nyckelaktörer genomförts efter behov.

2 Framtidsscenarier

I efterföljande framtidsscenarier beskrivs tre tänkbara utvecklingsvägar för Oskarshamns kommun på 10–15 års sikt. Scenarierna bygger både på idag kända faktorer och möjligheter, men även i stor utsträckning på nya förhållanden som kan komma att födas genom privata eller offentliga initiativ. Målsättningen är att måla upp framtidsbilder som kan tjäna som inspiration samt i viss mån även ge handlingsberedskap och vägledning för kommande års utvecklingsarbete i kommunen. Genom att lyfta blicken och frikoppla tanken och se vart olika utvecklingsvägar kan bära, underlättas navigeringen i förhållande till omvärlden och identifieringen av strategiska utvecklingsområden att bygga kommunens framtid på. Den novelliska berättartekniken används för att ge scenarierna en ”vardagsrealism” och därmed göra dem mer lättillgängliga för en bredare läsekrets.

2.1 Scenario 1: En helt ny värld

2 000 arbetstillfällen! Två TUSEN arbetstillfällen!

Desperationen lyste i deras ögon. Beskedet om nedläggningen hade kommit bara någon timme tidigare – mitt under pågående möte i kommunstyrelsens arbetsutskott. Siffran var kommundirektörens bedömning av vad det kunde innebära för kommunen i förlorade jobb. Även hon var kraftigt medtagen av beskedet. Det hade ju slagit ner som en blixtnedslag från klar himmel. Helt utan förvarning.

Kommunstyrelsens ordförande försökte samla tankarna. Det var ju detta skräckscenario kommuninvånarnas värsta mardrömmar handlade om. Grunden för deras existens rycktes brutalt undan genom en ynkelig papperslapp som han fått i handen av sin informationschef, som hört nyheten på ekots lunchsändning. I filmens värld gestaltades väl sådana här stunder med en viss värdighet. Rakryggade besked som gavs ansikte mot ansikte. Inte på någon förbannad, ynkelig, liten papperslapp som refererade en nyhetsutsändning på radio!

Pärlor av svett trängde fram vid ordförandens hårfäste när stressen, irritationen och vanmakten flödade fritt genom hans varelse. Vad ska vi göra? Tänkte han, men insåg hur lite makt han i realiteten hade att göra någonting som kunde ändra detta besked eller lindra dess fruktansvärda konsekvenser. Detta var inget annat än en ren dödsdom för Oskarshamn som stad, kommun och livskraftigt samhälle. En ren dödsdom.

Samla dig för sjutton! Uppmanade han sig själv och strök bort svetten ur pannan med vänstra handens fingerspetsar. Han såg på sina kollegor – som var minst lika bedrövade som han – harklade sig och tog till orda.

– Vi måste samla till ett krismöte. Regionförbundet och regeringen måste dras in så fort som möjligt. Och vi i kommunen måste snabbt som attan komma fram med en strategi för hur vi ska hantera den här situationen.

Alla nickade i samförstånd. Stundens allvar var större än partipolitiken. Här fanns inte utrymme för käbbel. Nu gällde det att samla sig kring en linje för att snabbt skrida till verket med motåtgärder för att dämpa den känsla av hopplöshet som garanterat skulle infinna sig bland kommuninvånarna. Ingen tid fanns att förlora.

Sex månader senare

– Var står vi? Frågade ordföranden kommundirektören efter att alla hälsats välkomna till ännu ett i raden av extra kommunstyrelsesammanträden som blivit vardag det senaste halvåret.

Kommundirektören knappade på sin dator, klickade fram en presentation som projicerades på väggen, ställde sig upp och rättade till den trendriktiga kjolen i svart, sammetsliknande tyg. Hennes kroppsspråk andades självmedvetenhet och säkerhet.

– Som ni ser löper det på rätt bra, sade hon. Inom alla fem prioriterade åtgärdsområden har vi nått vissa framgångar och partsförhandlingarna med företaget, facket, regionförbundet, regeringen och berörda myndigheter framskrider över förväntan.

De fem prioriterade områden hon refererade till summerades på första bilden, med angiven inriktning och/eller status:

Åtgärd	Inriktning/status
• Avvecklingsprogram	Färdigförhandlat mellan företag och fack
• Kompetensåtgärder	Avtal klart för utbyggd KY, förhandling om högskolan
• Arbetsmarknadsåtgärder	Fokus på regionförstoring (E22:an), pågående förhandling
• Nystartsåtgärder	Breddad inkubatorverksamhet
• Riskkapital	Lokala affärsänglar och extern platsmarknadsföring

En timme senare var hon färdig med sin genomgång. På den tiden hade hon hunnit berätta att varje anställd garanterades ett avgångsvederlag motsvarande minst sex månaders lön samt att företaget var berett att släppa en del anspråk på teknik som utvecklats inom företaget och som kunde vara kommersiellt gångbar i nya företag, startade av de anställda som ursprungligen kommit med idéerna. Dessutom hade företaget gått med på att delfinansiera den kraftiga expansionen av KY-utbildningen som planerades. Tillsammans med de medel regeringen sagt sig beredd att skjuta till, kunde 200 nya platser beredas med inriktade på framför allt energi- och miljöteknik. Utvidgningen av den lokala högskoleplattformen hade visat sig vara en svårare nöt att knäcka, men löfte fanns att minst ett nytt program skulle möjliggöras.

Tack vare stark påtryckning understödd av regionförbundet och samtliga övriga kommuner i länet hade man därutöver fått till stånd en tidigareläggning gällande uppgraderingen av E22:an mellan Oskarshamn och Kalmar. Ombyggnationerna skulle enligt den reviderade vägplanen slutföras inom en tvåårsperiod och möjliggöra en snitthastighet om ca 100 km per timme mellan de två städerna. Detta skulle medge omkring fyrtiofem minuters effektiv restid med bil och under timmen med direktbuss och, enligt all erfarenhet, knyta samman städerna till en gemensam arbetsmarknadsregion. Kalmar, som fått nya jobb genom den lyckade satsningen på handel och besöksindustri, med bl. a Ikea och den kinesiska partihandelsstaden, behövde mer arbetskraft och därtill fanns ett stort utbud av utbildningsmöjligheter i residensstaden. För Oskarshamn var det självklart lättare att knyta ihop sig med detta utbud av nya möjligheter än att försöka kompensera nedläggningen helt på egen hand.

Nystartsåtgärder i form av en kraftig breddning av den lokala inkubatorverksamheten hade möjliggjorts genom flerpartssamverkan med FCO, ALMI och Arbetsförmedlingen i spetsen. Regelverket tänjdes så långt det bara gick när friställda arbetare som nydanade entreprenörer gavs möjligheten att under uppsägningstiden, samt därefter ytterligare ett år med försörjningsstöd, utforska möjligheterna att skapa bärkraftig sysselsättning i eget företag. Förutom försörjningsstödet fanns även möjlighet att till subventionerat pris hyra in sig i det nybyggda kontorskomplexet vid gamla terminalområdet samt ta del av befintliga finansieringsstöd och rådgivningsverksamhet. De flesta av det dryga fyrtioalet hugade entreprenörer, som så att säga tog saken i egna händer, valde dock att starta företaget hemifrån för att minimera etableringskostnaderna.

Bland dessa nya entreprenörer visade det sig ganska tidigt finnas några riktigt intressanta tillväxtfrön som nog kunde ha potential att gro och växa ymnigt i den småländska myllan. Problemet var bara att entreprenörskunnandet och kapitaltillgången satte sina begränsningar. Det var inte lätt för en tidigare löntagare att ställa om. Att tänka och agera som en orädd entreprenör på väg att bygga nya imperier var något helt annat än att sitta och förvalta resultatet av andra entreprenörers ansträngningar. Att belåna villan räckte inte heller långt i de fall nya produkter skulle tas ut på större marknader än den i kommunen. Det krävdes mer av riskkapital och know-how för att ta fröna ur påsen och få ner dem i marken.

Lösningen var lika oväntad som briljant. Det gamla gardet hade vid en av sina regelbundna sammankomster tagit upp den prekära situation kommunen befann sig i och strax därefter kontaktat FCO för att lansera sig själva som tänkbara affärsänglar för noga utvalda, nystartade företag. I och med att flertalet av dem både hade byggt upp ett avsevärt kapital och ett omfattande nätverk och affärskunnande under sina verksamma år, blev matchningen mellan behov och lösning synnerligen lyckad. Fem av de entreprenörer som under ett tidigare sekel varit med och byggt upp det moderna Oskarshamn bildade nu, i en mogen ålder mellan 70 och 80 år, ett riskkapitalbolag med ett grundkapital om 15 miljoner kronor. Efter att kommunen och allmänheten bjudits in att köpa andelar ökade kapitalet till över 25 miljoner kronor.

Bolaget, som fick namnet Oskarshamns Investerings AB, gick snart in med såväl kapital som kunskande i tre nybildade företag. Grundregeln var att entreprenören alltid skulle behålla initiativet. Att ta över en majoritetsandel var ett större ansvar än vad investeringsbolagets grundare var ute efter och av egen erfarenhet visste de också att eget risktagande är vad som driver en riktig entreprenör. Någon miljon i tillskott kunde dock rädda en ansträngd likviditet och det nätverk affärsänglarna förfogade över gav både tänkbara leverantörer och nya kundkontakter.

Det omfattande nätverket blev också en del i en revitaliserad platsmarknadsföring av kommunen som verksamhetsort. Industrialister emellan spreds ryktet att de tömda industrilokalerna i Oskarshamn kunde fås för en spottstyver. Från det avvecklande företagets sida betraktades lokalerna som en avskrivna tillgång och vad helst någon var beredd att betala för att överta dem var värt att ta i beaktande. Det man allra minst ville var att stå med fortsatt ansvar för dessa byggnader. Så när investeringsbolaget sammanförde dem med en mycket intresserad budgivare var det upplagt för en snabb affär.

Fem år senare

– Läste du Barometerns artikel om nedläggningen?

Kommunalrådet tittade upp. Frågan kom från kommundirektören som gick vid hans sida där de spatserade längs södra kajen på väg till kontorskomplexet vid gamla terminalområdet.

– Visst gjorde jag det, svarade han och betraktade sin kommundirektör med påtagligt allvar i blicken. Artikeln hade varit omöjlig att missa. På hela tre uppslag hade tiden före, under och efter nedläggningen av det som en gång var oskarshamnarnas främsta stolthet och levebröd beskrivits. Rubriken ”En helt ny värld” kändes träffsäker. Det var i sanning en helt ny värld som påtvingats, men också öppnat sig för, oskarshamnarna.

– Det vi gör är aldrig tillräckligt, men den gången tror jag faktiskt att vi gjorde precis allt som var möjligt.

Kommunalrådet tog tyst in kommundirektörens ord. Det fanns inte så mycket mer att säga. Visst, de hade gjort vad de kunnat, men det hade ändå inte räckt ända fram. Oskarshamn var idag en kommun med färre än 25 000 invånare och den förr så höga förvärvsfrekvensen hade sjunkit till nivåer under riksgenomsnittet. Det hade förmodligen varit betydligt värre om de suttit passiva den dag domen kom, men vilket kommunalråd kan nöja sig med den trösten i en tid då storstäderna suger åt sig allt mer av de mindre kommunernas och städernas livsutrymme.

En avfolkningsbygd med fallande priser på fastigheter och krympande arbetsmarknad är inte det lättaste att sälja in till potentiella återflyttare i de större utbildningsorterna eller för den delen människor helt utan anknytning till kommunen.

Men, men, det var inte utan stolthet han tänkte på det som faktiskt åstadkommit i en mycket turbulent och svår tid. Utbildningssatsningarna och de förbättrade pendlingsmöjligheterna till Kalmar hade räddat hundratals hushåll kvar i kommunen och bidrog fortsättningsvis till kommunens utveckling. Inkubatorverksamheten hade skapat några tiotal nya levebrödsföretag och ett halvduzin småföretag med fem till tio anställda. Men mest rörd var han ändå över den insats den gamla tidens entreprenörer hade gjort genom sitt investeringsbolag. Av de totalt fem nystartade företag de hade investerat i och agerat affärsänglar åt hade tre lyckats etablera sig på marknaden. Mer än 200 nya jobb hade på så vis skapats lokalt och lika många i produktionsenheter på andra sidan Östersjön. Tillväxttakten var god i alla tre företagen och framtiden bådade gott.

Sedan var det ju en stor och oväntad bieffekt att investeringsbolaget också hade hittat en köpare till en del av de industrilokaler som blivit överflödiga vid nedläggningen. Förvisso med en betydligt mindre personalkrävande verksamhet, men det rörde sig ändå om några hundra anställda i dagsläget och signaler gavs om att expansion var aktuellt. En stor del av personalen var sådana som drabbats av den tidigare nedläggningen men som nu fått en ny arbetsgivare i samma lokaler. Därutöver var det ju också ett förhållandevis stort antal individer som på något vis sögs upp i det befintliga näringslivet ganska snart efter nedläggningen. Kommunens och arbetsförmedlingens bedömning var att av den befarade nettoförlusten av 2 000 arbetstillfällen hade omkring en tredjedel realiserats, dvs omkring 700 jobb hade försvunnit från kommunen. Mer än hälften av de räddade eller ersatta jobben var direkt eller indirekt relaterade till de kraftfulla åtgärdsprogram som sju satts mindre än en månad efter nedläggningsbeskedet.

Ja, det var i sanning en helt ny värld för oskarshamnarna. En inte helt perfekt värld och definitivt inte en utan svårigheter, men grundtryggheten i samhället fanns fortfarande till stor del kvar och kommunen klarade att behålla kärnverksamheten inom vård, skola och omsorg på näst intill samma höga nivå som innan katastrofen. Krisen hade också fört med sig en större insikt om behovet av förändring och samhället kändes på något vis mer dynamiskt än tidigare. Vem vet, kanske den nya världen med lite tur och mycket skicklighet kunde bli en riktigt bra värld ändå.

2.2 Scenario 2: Kör på som vanligt

Ännu en solig morgon. Ragnar satte sig med kaffekoppen ute på balkongen och blickade ut över hamninloppet, där Gotlandsfärjan stävade ut mot öppna havet på sin rutt till Visby. Det exklusiva boendet med inriktning på 55+ som byggts på Homhällen erbjöd en fantastisk naturupplevelse i havsmiljö med stadens centrum en knapp halvtimmes promenadväg bort. Men en dag som denna passerade saltad havsluft och måsars skri Ragnars medvetande utan att lämna några märkbara avtryck i hans sinne. Hans tankar var helt upptagna med den andra punkten på dagordningen för eftermiddagens styrelsemöte. Frågan gällde huruvida bostadsbeståndet i Byggebo skulle decimeras med 50 lägenheter eller om man skulle satsa ytterligare på omvandling till seniorboende – en av få målgrupper som växte i kommunen.

Ragnar kände sig kluven inför beslutet. Å ena sidan hade man att beakta det faktum att kommunen fortsatt krympa befolkningsmässigt och förlorat ytterligare 500 invånare det senaste decenniet. Nedgången berodde både på ett kraftigt födelseunderskott till följd av kommunens åldersstruktur och på ett svagt flyttnetto med återkommande underskott gentemot övriga landet. Å andra sidan skapade just åldersstrukturen behov av ett utbyggt seniorboende, men frågan var om inte mättnad uppnåtts och kvarvarande behov saknade finansiering. De köpstarka hade precis som han själv, lockats till exklusiva områden exploaterade av privata intressenter, medan många andra nöjt sig med funktionellt anpassade lägenheter i det kommunägda bostadsbolagets regi. Det senare hade i betydande utsträckning skett genom ombyggnation av befintliga lägenheter och erbjöds till förhållandevis attraktivt pris för de med villa i eller i närheten av stan

som ville byta till ett mindre tids- och orkeskrävande boende. Högre kostnad per kvadratmeter kompensterades av mindre bostadsyta och fick kalkylerna att gå ihop. För många, men inte för alla.

Rent krasst var det naturligtvis så att fastighetsmarknaden i kommunen uppmanade till en defensiv strategi. Den ofördelaktiga befolkningsutvecklingen skapade ett överskott av bostäder som dämpade prisutvecklingen och gjorde det svårt att ta ut de hyror som krävdes för att kompensera höga underhålls- och renoveringskostnader. Och inte fanns det någon alternativ målgrupp att ta till om satsningen misslyckades. De barnfamiljer som flyttade till kommunen – det var främst barnfamiljer som gjorde det – sökte sig hellre till småhusmarknaden där det fanns gott om prisvärda objekt till salu.

Arbetsmarknaden visade inte heller några större tecken på förnyelse, bortsett då från SKB:s verksamhet som gav ett välbehövlig tillskott av nya arbetstillfällen genom inkapslingsanläggningen och slutförvaret för använt kärnbränsle. Den lokala industrisektorn, som länge gick tvärs emot den nationella trenden, krympte nu också sakta men säkert sedan flera år tillbaka. Och inom vårdsektorn hade degraderingen av sjukhuset till i princip ett primärvårdscentrum inneburit ett stort avbräck för den kvinnodominerade delen av arbetsmarknaden.

Om bara tjänstesektorn förmådde lyfta arbetsmarknaden ur dess dvala kunde situationen te sig annorlunda, men Ragnar hade svårt att se hur det skulle gå till. Förvisso hade uppgraderingen av kärnkraftverket gett rejäl skjuts åt några högt kvalificerade tjänsteleverantörer i kommunen, men när den lokala efterfrågan minskade tenderade de också att krympa. Symbiosen mellan lokal efterfrågan och lokalt utbud var alltför påtaglig – detsamma gällde nämligen också inom handeln och servicesektorn – för att någon nämnvärd tillväxt skulle ske med den lokala tjänstesektorn som bas. Och konkurrensen på externa tjänstemarknader krävde ofta en annan kompetensförsörjning och bättre kommunikationer än vad Oskarshamn kunde erbjuda. Det industriella arvet verkade påtagligt hämmande när det gällde kompetensförsörjningen likväl som entreprenörsandan i kommunen, och kommunikationerna – ja, de var som de var.

Ragnar kom ihåg att kompetensförsörjningsfrågan diskuterats ingående vid en näringslivsdag något år tidigare. Högskoleplattformen Nova och dess KY-utbildningar ansågs nog vara värda sin vikt i guld, men många gånger gällde behoven avseende specialistkompetens sådant som knappt gick att få tag på i länet. Detta gällde inte minst inom den kärntekniska sektorn, där kraftverket under åren med omfattande ersättningsrekrytering sökt med ljus och lykta efter personer med rätt utbildning och erfarenhet som kunde tänka sig att bo och verka i Oskarshamn. Trots samordnade ansträngningar, där kommunen vässat sin platsmarknadsföring markant och tagit fram ett bra material som företaget kunde använda sig av, var det svårt att locka specialister till kommunen. Oskarshamn upplevdes som en isolerad och ensidig arbetsmarknad lite ”vid sidan av”, med ett alltför begränsat utbud av möjligheter, nyttigheter och nöjen för individer med höga krav och ambitioner. Bilden var kanske inte riktigt rättvis, men det var den som gällde och som man ofta tvingades jobba mot i rekryteringsarbetet.

Nej, det var nog mest familjebildarna, särskilt de med tidigare anknytning till kommunen, som lät sig lockas av den livsmiljö Oskarshamn kunde erbjuda. Fast i och för sig hade ju en hel del äldre också sökt sig till kommunen på senare år, efter satsningen på attraktivt havsnära boende som Homhällen. Problemet var dock att det ökade medelåldern i kommunen än mer, vilket så småningom kunde medföra ett tyngre åtagande än kommunen skulle förmå att bära. Redan nu var kommunekonomin ansträngd och varje höst utspelades ett drama när budgeten skulle balanseras för efterföljande år. Även om de flesta i kommunstyrelsen och fullmäktige hade god probleminsikt, gick åsikterna om prioriteringarna kraftigt isär. Vissa ville centralisera serviceutbudet än mer till staden medan andra tyckte att det vore ett oacceptabelt svek mot landsbygden och de minde tätorterna. Faktum var emellertid att intäkterna knappt räckte till de lagstadgade uppgifterna och än mindre till de ambitioner vissa hyste för kultur- och fritidssektorn.

Ragnar suckade över sin egen dystra analys. Det verkade inte som ett negativt beslut gick att undvika. Att riva 50 dugliga lägenheter gick dock helt på tvärs med vad han sedan barnsben fått inpräntat om hushållning och resursers knapphet. Men, ny tid kräver ny logik. Det var

något han ofta erfarit under sitt yrkesverksamma liv. Sedan gick det förstås inte att förneka den känsla av förlust som han upplevde på det personliga planet varje gång förändringstrycket krävde uppoffring av historien. När det som byggts och vårdats av tidigare generationer med ett klubbslag förpassades till historieböckerna och arkivens dunkla vrår. Då kändes det tungt.

Nä du gubbe, tänkte Ragnar. Här kan du inte sitta och deppa. Det är bara att bita i det sura äpplet och köra på som vanligt. Så får vi se vad det blir.

2.3 Scenario 3: Vind i seglet

Affärspressen, 2016-10-24

Det är Smålandskusten du ska investera i eller flytta till om du vill vara en del av Östersjöregionens kanske mest dynamiska tillväxtområde. Detta är i alla fall den bild som ges av de senaste årens makalösa strukturomvandling och tillväxt som skett i denna förr så nedläggningsdrabbade och problemtungda del av landet.

Det började med att en rik kinesisk affärsman, strax efter Ikeas etablering i staden, fick den minst sagt oväntade idén att bygga en handelsplats för kinesiska tillverkare och grossistföretag i Kalmar, för att minska avståndet till kunderna i Europa. Öväntat då Kalmar knappast upplevdes som en centralt belägen och tillgänglig region ur ett europeiskt perspektiv. Varför lägga en besöksverksamhet för Europa i Kalmar? Frågade tvivlarna, men inte regionförbundets och kommunens företrädare som istället smidde det glödhetta järnet. Resultatet – en investering på mer än en miljard kronor, över tusen nya arbetstillfällen och nya reguljära flygförbindelser till Kastrup, Frankfurt och Helsingfors.

Med Kinacentret och de förbättrade flygförbindelserna fick näringslivet i allmänhet och besöksnäringen i synnerhet ett uppsving i regionen, och många stödverksamheter till importerande och exporterande företag växte fram. En stark och målmedveten platsmarknadsföring lockade nya investerare och flera företagsparker byggdes upp. Målet att etablera Kalmar som sydsvenska företags port till Asien, men också kinesiska företags port till Europa, är idag också till stor del en realitet.

Något efter att spaden satts i marken för Kinasatsningen i Kalmar fick närliggande Oskarshamn ett positivt besked om lokalisering för slutförvaret av använt kärnbränsle till kommunen. Tidigare hade en inkapslingsanläggning lokaliserats i anslutning till det befintliga centrala mellanlagret för använt kärnbränsle, Clab, belägen vid kärnkraftverket i Oskarshamn. Anläggningarna, som nu är under byggnation, förväntas skapa hundratals nya jobb i kommunen under flera decennier. Oskarshamns kärnteknikkluster blir därmed ett av världens främsta kompetenscentrum för kärnkraft och hantering av dess restprodukter. Ett kluster som, inklusive spin-off-effekter såsom besöks- och forskningscentret i anslutning till anläggningarna, ger försörjnings- och karriärmöjligheter åt över 3 000 personer i Oskarshamn med omnejd.

Men det slutar inte här. Utbygganden av E22:an mellan Oskarshamn och Kalmar har på lokalt initiativ påskyndats så att den sedan ett par år tillbaka håller 110-standard hela vägen. Målet har varit att än mer få de två städerna att fungera som en gemensam, dynamisk arbetsmarknadsregion genom att minska restiden mellan dem till under 45 minuter med bil och under timmen med snabbgående direktbussar. Beslutsfattare i båda kommunerna har sedan år tillbaka strävat mot att knyta samman städerna och bygga en slagkraftig och attraktiv tillväxtregion vid Smålandskusten. En nödvändighet för att klara konkurrensen från de större stadsregionerna samt hantera kompetensförsörjningen och sysselsättningen i länet. Sedan är det ju ingen nackdel att besöks-, handels- och förvaltningsstaden Kalmar kompletterar industrikommunen Oskarshamn på ett ömsesidigt fördelaktigt vis.

De sammanlänkade arbetsmarknadsregionerna har redan gett upphov till ett snabbt växande flöde av arbetskraft mellan Oskarshamn och Kalmar och skapat en helt ny dynamik även på företagsfronten. Oskarshamns satsning på ett drivhus för unga entreprenörer har exempelvis

lockat många studenter från universitetet i Kalmar med idéer de vill förverkliga. Nova Högskolecentrum har därtill lyckats etablera en näringslivsanpassad idé- och innovationsplattform i samarbete med Kungliga Tekniska Högskolan, Innovationsbron, Företagscentrum Oskarshamn och några av regionens mer framträdande företag. Flera kommersiellt gångbara produkter har sprungit ur detta samarbete – såväl inom nya företag, spin-off-företag som befintliga företag. Kalmar har i sin tur blivit oskarshamnarnas självklara utbildnings- och shoppingstad även om de lokala alternativen också utvecklats och står sig väl med en mer nischad inriktning.

Viljan att samverka för bådadas bästa har också drivit fram en tydlig rollfördelning mellan Kalmar och Oskarshamn på transportområdet. Efter år av olönsam flygtrafik på egen flygplats, svår att upprätthålla med kontinuitet, beslöt sig Oskarshamns politiker för att istället satsa på snabba kommunikationer till den växande trafikflygplatsen i Kalmar. Kalmar å sin sida stödde helhjärtat Oskarshamns satsning på en utvecklad stycke godstrafik i hamnen med reguljär förbindelse till Ventspils på andra sidan Östersjön. Den långväga persontrafiken till Kalmar och godstrafiken till Oskarshamn – ungefär så lydte den underförstådda uppgörelsen. Med facit i hand en minst sagt lyckad uppgörelse.

Oskarshamns hamn har också slutfört byggnationen av ett nytt terminalområde för Gotlands- trafik och fått uppdraget att hantera de omfattande transporter av bland annat bentonitlera som behövs i slutförvaret för använt kärnbränsle. Därtill har sedan tidigare en omfattande och högt specialiserad träindustri etablerats på hamnområdet, med utskeppning av förädlad virkesråvara till världens alla hörn. Såväl den sjöburna gods- som persontrafiken har vind i seglen i kung Oscars stad och växande behov genererar nyrekryteringar – över trettio de senaste åren.

En mer uttalad uppgörelse mellan kommunerna är satsningen inom energi- och miljöteknik- området. Regionens nedärvda kunnande, inte minst inom energiproduktion med kärnkraft, vindkraft och etanoltillverkning i regionen, och de kraftigt accelererande behoven världen över, tas tillvara i en fokuserad strategi att skapa ett internationell konkurrenskraftigt kluster. Kompetenssatsningar, intensiv platsmarknadsföring, innovationsbaserad företagsutveckling och goda flygkommunikationer har banat väg för en snabb tillväxt inom denna bransch i regionen. Många kunder återfinns i Östersjöområdet och inom området hållbara energisystem.

Branschen stöds av ett nära samarbete med Femte storstadsregionens universitetsfilial i Kalmar och Novas:s näringslivsanpassade utbildnings-, forsknings- och utvecklingsverksamhet i Oskarshamn. Och det behövs. Hundratals nya arbetstillfällen har skapats och det råder konstant brist på kompetent personal. Varje kvartal tillkommer i genomsnitt ett par nya företag inom klustret – både inflyttade och ”organiskt” uppkomna. Eller som kommunalråden i Oskarshamn och Kalmar uttrycker det: ”Det är en jäkla fart just nu”.

Och fart är det verkligen på utvecklingen i denna tidigare nästan uträknade landsända. I Karl-Oskars och Kristinas anda har smålänningarna lyft blicken, vidgat vyerna, tagit nya tag och kommit igen. Och som de gör det. Från att ha varit en stagnerad region med knappt 170 000 invånare för 10 år sedan har man idag över 180 000 invånare och stark nettoinflyttning i samtliga åldersgrupper. Jobben har under samma period vuxit med drygt 5 000 till dagens 80 000 arbetstillfällen. Medelinkomsten ligger över riksgenomsnittet och företagsamheten spirar. Och det lär fortsätta. Investeringarna ligger hittills i år på all time high och den lokala konsumtionen kan närmast beskrivas som hausseartad. ”Det är här det händer”, säger kommunalråden småleende, och det är svårt att inte ta dem på ordet. För är det någonstans i Sverige ”det händer” just nu, så är det vid Smålandskusten.

3 Strategiska utvecklingsområden

Efter år av samhällsutredningar – nulägesanalys, spin-off-studie, imagestudie, upphandlingsutredning med mera – inom ramen för SKB:s platsundersökning i kommunen, finns ett gediget underlag att utgå ifrån i identifieringen av strategiska utvecklingsområden för Oskarshamns kommun att ta fasta på den kommande fem- till tioårsperioden. Momentet syftar således till att på basen av befintlig kunskap välja ut vad som kan anses vara Oskarshamns främsta relativa styrkor och därigenom utvecklingsmöjligheter i ett omvärldsperspektiv. Därtill kan vissa strukturinsatser anses vara av strategisk betydelse för att frigöra kommunens utvecklingsmöjligheter, varför även sådana har identifierats. I detta kapitel beskrivs, motiveras och kommenteras valda områden med avseende på vilken potential de rymmer samt vad som krävs för att ta tillvara denna potential. Totalt har fem områden av särskild strategisk betydelse för Oskarshamns kommuns utveckling identifierats. Dessa är, utan inbördes rangordning:

1. Att öka mängden tillgängliga resurser och samverkansmöjligheter genom regionförstoring.
2. Att ta tillvara potentialen i kommunens kärnteknikkluster.
3. Energi- och miljöteknik som profilmråde för kommunens näringslivsarbete.
4. Hamnen som verksamhet och strategisk resurs.
5. Imagefrågan, gällande såväl livsmiljön som företagsklimatet i kommunen.

Naturligtvis finns även andra områden av betydelse för kommunens utveckling. De fem som listas här är dock, enligt vår mening, av särskild dignitet och kan med fördel ges en tydlig prioritering i kommunens utvecklingsarbete. Fokusering är viktigt för att åstadkomma reell påverkan och förändring. Ett alltför brett och allomfattande utvecklingsarbete medför ofta att för lite blir gjort med för liten tyngd inom de flesta områden och därmed att utvecklingsstimulansen uteblir. Detta gäller i synnerhet i mindre kommuner/regioner, där begränsade resurser närmast förutsätter fokusering, vilket berörs närmare i det första av de områden som behandlas i det efterföljande – nämligen regionförstoring.

3.1 Regionförstoring

Stora lokala arbetsmarknadsregioner, och då inte minst de som också kännetecknas av hög täthet, har som regel både högre tillväxt och är mer robusta vid tillfälliga kriser än mindre arbetsmarknadsregioner. Orsakerna bakom det faktum att stora arbetsmarknadsregioner generellt klarar sig bättre än små har att göra med såväl brist på skalfördelar som begränsad dynamik i de mindre regionerna, vilket ger de stora arbetsmarknadsregionerna en konkurrensfördel. Större arbetsmarknadsregioner ger utrymme för diversifiering, dvs ekonomisk verksamhet i allt fler och allt mindre nischer. I små lokala arbetsmarknader finns bara plats för företag och verksamheter inom ett fåtal exportbranscher utöver den lokala basförsörjningen, vilket gör dem sårbara och mer utsatta vid konjunktursvängningar.

Regionförstoring utgörs av den process där tidigare separata lokala arbetsmarknader knyts ihop till en ny och större region genom ökad pendling. Regionförstoring har en positiv effekt på samhällsekonomin då en ökad befolkningsresurs ger bättre diversifierings- och samverkansmöjligheter. Individerna får lättare att hitta jobb eller utbildning och företaget får lättare att hitta rätt kompetens eller partner. I en stor region med fler branscher kan arbetskraft lättare slussas från näringsgrenar på tillbakagång till mer expansiva sektorer. Starka kluster, en vital och dynamisk arbetsmarknad, ett gott serviceutbud, goda kommunikationer, en stor näringsbredd och god konkurrens till följd av många aktörer är alla lättare att uppnå i en större region än en mindre.

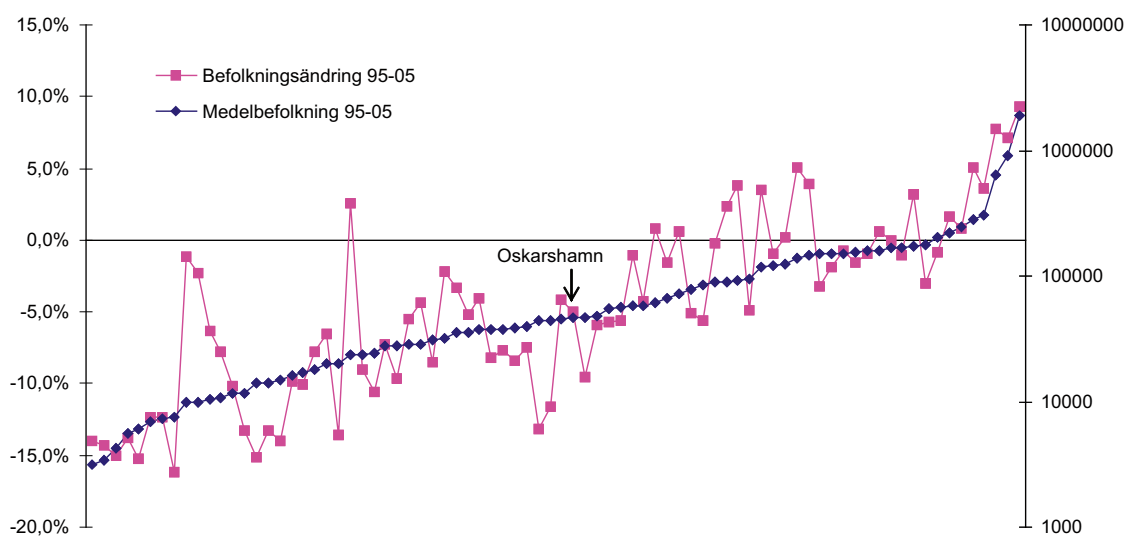
Regionförstoring kan emellertid också ha negativa konsekvenser. Den mest uppenbara är att ökad pendling – även om den huvudsakligen sker med kollektivtrafik – innebär en högre belastning på miljön och en expansion av kommunikationsinfrastrukturen har även konsekvenser för markanvändningen. Risken finns därtill att den lokala arbetsmarknaden tudelas i dels de som har jobb där pendling är möjligt dels de som inte har det. Detta kan i sin tur innebära att den lokala bostadsmarknaden i och med stigande priser tudelas, där den tidigare lokala befolkningen kan marginaliseras på sin egen bostadsmarknad. En regionförstoring kan också slå ut lokala näringar med låga produktionsvärden, som genom den nya externa konkurrensen från en större arbetsmarknad blir alltför kostnadsineffektiva. Slutligen medför ökat pendlingsavstånd helt konkret en mer begränsad tidsbudget för individen, på bekostnad av potentiell arbetstid – för den stora majoriteten som inte har möjlighet att utföra sitt jobb medan de pendlar – eller fritid. Således kan regionförstoring även medföra antingen negativa psykosociala eller lokal-ekonomiska effekter.

Regionförstoring är inte det enda sättet för en region att utvecklas i önskad riktning. Förmågan att utnyttja befintliga resurser och intensiteten i kontakterna inom regionen är exempel på andra viktiga faktorer som påverkar en regions utveckling, dvs att på bästa möjliga vis ta vara på de utvecklingsförutsättningar regionen har. Inte heller är det nödvändigtvis så att förbättrade pendlingsmöjligheter per automatik leder till regionförstoring. Näringslivsstrukturen, traditioner och arbetslöshetsnivåer påverkar också i vilken grad människors beteende förändras om förutsättningarna för arbetspendling till andra orter förbättras.

3.1.1 Arbetsmarknadsregioner i Kalmar län

Oskarshamns kommun bildar idag en egen arbetsmarknadsregion tillsammans med Högsby och Mönsterås, som båda är stora nettoinpendlingskommuner till Oskarshamn. I länet finns ytterligare fyra lokala arbetsmarknadsregioner (LA-regioner), vilket innebär att länets befolkningsresurs är förhållandevis splittrad över en stor yta och att tätheten och mångfalden därmed är begränsad.

Möjligheterna att knyta ihop några av länets lokala arbetsmarknadsregioner är emellertid tämligen goda och betraktas som en av de mest angelägna utvecklingsfrågorna från bland annat Regionförbundets sida. Analyser av pendlingsströmmar och infrastrukturella flaskhalsar i regionen ger vid handen att det på relativt kort sikt är möjligt att knyta ihop Oskarshamns LA-region med Kalmars LA-region. Redan idag pendlar omkring 400 individer mellan städerna, trots en restid på nära timmen från stadskärna till stadskärna med bil och en halv timme ytterligare med kollektivtrafik. Förbättrade förbindelser mellan städerna skulle kunna

Figur 3-1. Samband mellan arbetsmarknadsregionernas storlek och utveckling. Källa: SCB.

skapa förutsättningar för regionförstoring, där de två arbetsmarknadsregionerna genom ökad interaktion knyts ihop till en gemensam funktionell enhet.

Oskarshamns kommun har det senaste årtiondet haft en betydligt starkare sysselsättnings- än befolkningsutveckling vilket, i kombination med svag sysselsättningsutveckling i närliggande kommuner, medfört att nettoinpendlingen till Oskarshamn ökat med ca 40 procent sedan början av 2000-talet. Kommunen har helt enkelt blivit allt mer beroende av omgivningen i sin kompetensförsörjning, samtidigt som omgivningen blivit allt mer beroende av den förhållandevis starka arbetsmarknaden i Oskarshamns kommun.

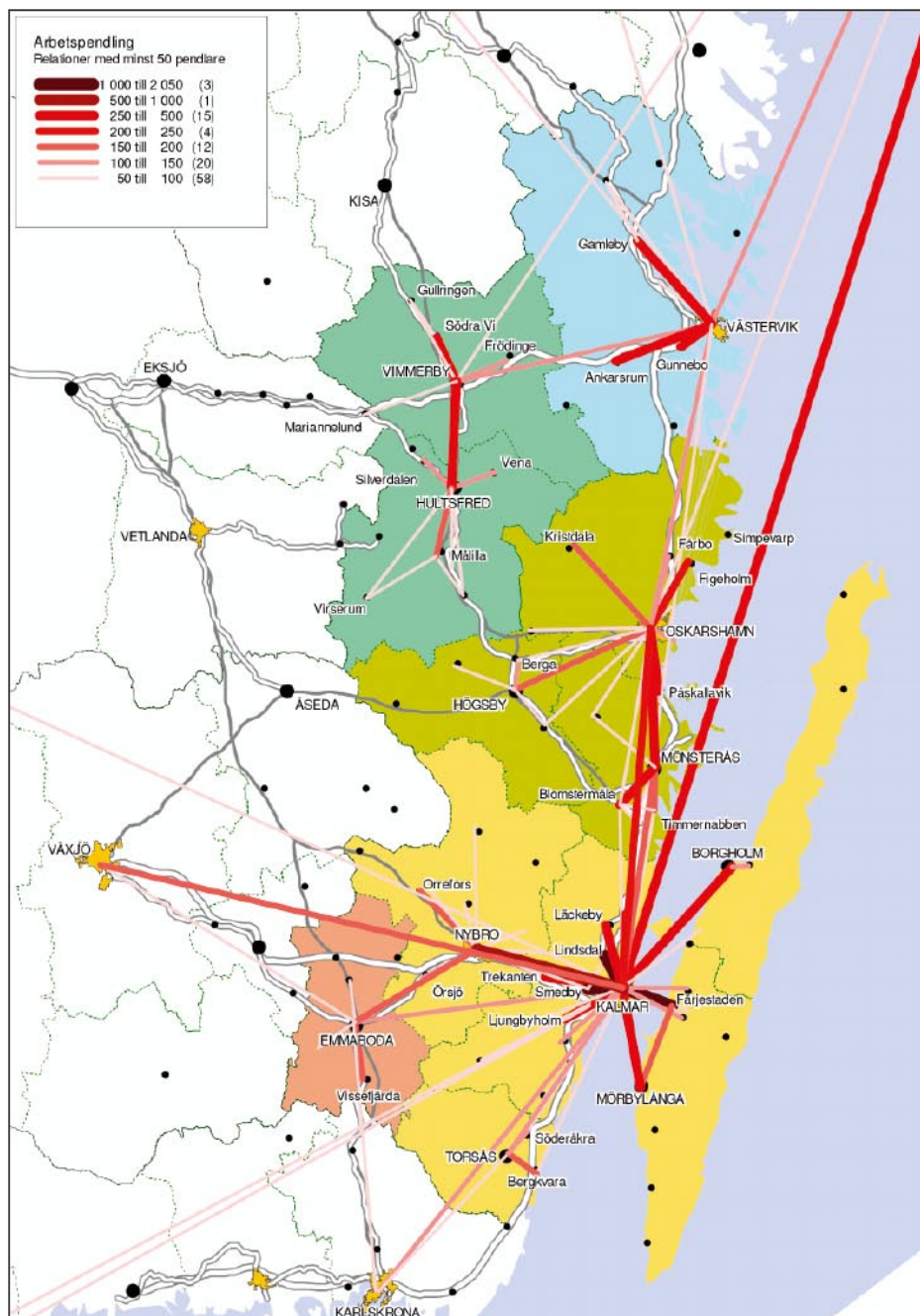
Vid nyrekrytering av specialistkompetens saknas dock ofta rekryteringsunderlag på den lokala arbetsmarknaden, varför inflyttning av kompetens från bland annat universitets- och högskolorna är och har varit en angelägen fråga. Detta inte minst mot bakgrund av de ersättningsrekryteringar många företag och myndigheter står inför till följd av ökade pensionsavgångar. Många företag vittnar emellertid om betydande svårigheter att locka kompetens till kommunen och flyttnettot gentemot övriga landet visar ett kraftigt underskott för de senaste decennierna. Ambitionerna att öka nyföretagandet, skapa spin-off av befintliga verksamheter med mera försvåras också av den kvantitativa likväl som kvalitativa bristen på lediga/tillgängliga humanresurser inom Oskarshamns lokala arbetsmarknadsregion.

Oskarshamns kommun är därtill en mycket sårbar arbetsmarknad där Scania och OKG upprätthåller nära hälften av sysselsättningen, medräknat de indirekta effekterna av dessa verksamheter. Landstingets närvaro i kommunen riskerar att minska ytterligare, vilket skulle få betydande konsekvenser för kvinnornas sysselsättning. Det lokala näringslivet är dessutom i stigande grad styrt av externa aktörer då det lokala entreprenörskapet och nyskapandet är på en mycket låg nivå. En eventuell nedläggning av någon av de större arbetsgivarna skulle därför i dagsläget drabba kommunen och dess arbetsmarknad mycket hårt.

Regionförstoring genom funktionell integration med Kalmars arbetsmarknadsregion skulle gynna Oskarshamns kommun på flera vis. Arbetsgivarnas rekryteringsbas likväl som arbetstagarnas valmöjligheter skulle öka avsevärt om avståndsfriktionen gentemot Kalmar minskade. Det bör även vara lättare att locka till inflyttning till kommunen om ett breddat erbjudande kan uppvisas, dvs vad regionen totalt sett kan erbjuda i form av utbildnings- och sysselsättnings-tillfällen, boendialternativ, service och upplevelser. Medflyttare har större möjligheter att hitta lämpligt jobb och vid eventuell nedläggning kan pendling i större utsträckning vara ett alternativ till flytt, vilket kan möjliggöra för hushåll att stanna kvar i kommunen. Vidare kan småföretagen i Oskarshamns kommun, inte minst hantverkare och dylikt, lättare erbjuda sina tjänster på marknaden i Kalmar när den kostsamma restiden begränsas.

Nackdelarna med regionförstoring utgörs främst av risken att inte klara den inomregionala konkurrensen och därmed stå som förlorare i regioninivånarnas val av boendekommun. Pendling innebär förvisso att inkomster och skatteunderlag skapat av verksamheter i en kommun till stor del konsumeras i en annan. Samtidigt är det i Oskarshamns fall uppenbart att arbetspendlingen mer hjälpt till att upprätthålla ett starkt näringsliv i kommunen än urholkat dess skattebas. Utan en omfattande nettoinpendling från bland annat Mönsterås och Högsby hade kommunen med all säkerhet stått inför betydligt allvarigare problem än vad den gör idag.

Förlusten av kommuninwånare beror i Oskarshamns kommun främst på ungdomars flytt till studier samt svårigheter att locka inflyttare från andra län – inte på bristande sysselsättningsmöjligheter, låga produktionsvärden eller svag inomregional attraktivitet. År 2004 och 2005 sammantaget hade Oskarshamn de facto ett flyttöverskott gentemot övriga länet. De flesta människor väljer att bo nära sitt arbete vilket, i kombination med en erkänt god offentlig service och livsmiljö i Oskarshamn talar för att regionförstoring knappast skulle missgynna kommunens utveckling. Erfarenheten från övriga landet är också att växande LA-regioner som regel gynnar de kommuner som ingår i regionen. Regionförstoring är inget inomregionalt nollsummespel, utan en bevisat framkomlig väg att genom ökad samverkan skapa generellt bättre tillväxtförutsättningar. Isolationism och begränsad samverkan ger lika påvisbart en generellt sämre utveckling.

Figur 3-2. Arbetspendling och LA-regioner i Kalmar län. Källa: Trivector 2006, Regionförstoring med kollektivtrafik i Kalmar län.

Regionförstoring har dock som nämnts både en ekologisk och en social dimension som är viktig att uppmärksamma. Ett ökat inomregionalt transportarbete innebär ökad energiåtgång och miljöbelastning. Vidare är pendlingsbenägenheten relaterad både till kön och till inkomst. Kvinnor, som ofta tar störst ansvar för hemmet och har den lägre inkomsten i hushållet, har vanligtvis mindre möjligheter att arbetspendla än männen. Så också i Oskarshamn, där två tredjedelar av såväl in- som utpendlarna är män. Snabb och effektiv kollektivtrafik är viktig både för att begränsa pendlans miljöpåverkan och erbjuda alternativ till mer budgetbegränsade pendlare. Därtill är ökad samordning mellan transportplanering och övrig samhällsplanering att förorda för att underlätta vardagsplaneringen för människor av olika ålder och kön, så att regionförstoringen gynnar så stor del av befolkningen som möjligt.

3.2 Kärnteknikklustret

Oskarshamns kommun har genom OKG:s och SKB:s verksamheter (kärnkraftverket, Clab, Äspölaboratoriet och Kapsellaboratoriet) ett väl utvecklat och internationellt framstående kärnteknikkluster, till stor del samlokaliserat på Simpevarpshalvön.

Sysselsättningseffekten av OKG:s löpande verksamhet har legat tämligen konstant sedan många år tillbaka och uppgår till omkring 1 100 årsarbeten, varav 860 inom OKG och resterande dryga 200 inom stödjande funktioner utlagda på entreprenad (fastighetsskötsel, IT, städning, bevakning med mera). Till detta kommer den tillfälliga arbetskraft, ”rallare”, som sysselsätts i de årliga revisionerna samt olika utvecklingsprojekt vid kraftverket. En normal revision berör omkring 500 personer under revisionsperioden, som omfattar ca 2–3 veckor per reaktorblock eller totalt ett par månader. Ett år med stora ingrepp såsom exempelvis turbinbyte kan antalet uppgå till över 700. Flertalet av dessa ”rallare” bor ute vid kraftverket eller i närliggande stugbyar, men även hotellen inne i stan märker av när det är tid för revision. En stor del av kommunens besöksnäring är således knuten till Oskarshamns kärnteknikkluster.

De senaste årens uppgradering av kraftverket, med effekt- och säkerhetshöjande åtgärder, har inneburit en ökad volym tillfällig arbetskraft, entreprenörer och underleverantörer, vilket även märkts hos lokala företag som exempelvis Elajo och Platom. De lokala företagen berörs främst av OKG:s inköp av revisionstjänster och vissa bygg- och underhållsentreprenader. De stora fortlöpande entreprenaderna sköts till största delen av större, nationella eller internationella aktörer genom i huvudsak lokalt placerad arbetskraft. De nationella/internationella aktörerna innebär tämligen begränsade möjligheter till uppbyggnad av lokal kompetens för ”export” till omvärlden. Dessa aktörers lokala arbetsställen tenderar istället att begränsas av den lokala efterfrågan, vilket innebär att OKG:s behov till stor del styr arbetsställets omfattning och potential. Lokala företag som Elajo och Platom har däremot kunnat växa och utvecklas genom uppdragen åt OKG och säljer sitt kunnande även på marknader utanför kommunen.

När det gäller SKB:s verksamheter så sysselsätter driften av det centrala mellanlagret för använt kärnbränsle (Clab) tillsammans med Äspölaboratoriet och Kapsellaboratoriet ungefär 150 personer på årsbas och attraherar därtill omkring 15 000 besökare per år till kommunen. Vidare kommer den inkapslingsanläggning som man planerar att bygga i direkt anslutning till Clab att medföra en investering på över två miljarder kronor och ett kommande behov av ett trettiotal personer för driften av anläggningen. Om Oskarshamns kommun även skulle bli aktuellt för slutförvaret för använt kärnbränsle tillkommer ytterligare ca 300 årsarbeten i genomsnitt under en femtioårsperiod. Därtill finns goda möjligheter till synergi och spin-off-effekter, exempelvis genom att lokala leverantörer till slutförvaret kan utveckla ny kompetens med även andra avsättningsmöjligheter.

Det har också talats om att dra nytta av kärnteknikklustret genom nya initiativ inom besöksnäringen. Bland de mer spektakulära förslagen finns en internationellt unik spa- och akvarieanläggning i kustbaserat läge som skulle dra nytta av överskottsenergi från de kärntekniska anläggningarna. I anslutning till attraktionen finns också tankar om en ”vattenbaserad” konferensanläggning, ett spa-hotell, ett science-center med nischad högskoleutbildning och forskning eller ett besökscenter för kunskaps- och upplevelsebesökare. Därtill finns även tankar kring vidgad besöks- och forskningsverksamhet i anslutning till själva slutförvaret.

Kärnteknikklustret i Oskarshamns kommun skapar redan idag omkring 2 000 lokala arbetstillfällen i direkta och indirekta sysselsättningstillfällen. Vid en lokalisering av slutförvaret till Oskarshamns kommun skapas ytterligare arbetstillfällen i den lokala miljön. Säkert är att stabspersonalen under anläggningsskedet samt efterföljande driftpersonal stationeras i etableringskommunen. Den tidigare genomförda upphandlingsutredningen visar därtill att det lokala näringslivet har mycket goda möjligheter att stå för en stor del av de insatser som behövs vid anläggandet av ett slutförvar – nära halva investeringen skulle i ett positivt scenario kunna antas tillfalla lokalt förankrade aktörer. Även externa aktörer kan emellertid förväntas sätta upp tillfälliga arbetsställen i Oskarshamn samt anlita lokala underentreprenörer och underleverantörer, vilket också stimulerar kommunens utveckling.

Vidare kan SKB:s huvudkontor bli föremål för omlokalisering till etableringskommunen för slutförvaret. Så har redan skett i Finland, där platsval genomförts och inneburit att SKB:s finska motsvarighet, Posiva Oy, flyttat från Helsingfors till Olkiluoto i Euraåminne kommun. En omlokalisering av SKB:s huvudkontor till Oskarshamn skulle sannolikt innebära ytterligare ett femtiotal arbetstillfällen till kommunen.

Det råder med andra ord ingen som helst tvekan om kärnteknikklustrets strategiska betydelse för Oskarshamns utveckling de kommande åren. Framtidspotentialen ligger både i att än mer dra nytta av befintliga anläggningar och att aktivt arbeta för att ny verksamhet ska lokaliseras till eller uppstå i kommunen. Det gäller givetvis att ro hem slutförvarsetableringen och få till stånd en omlokalisering av SKB:s huvudkontor. Det gäller också att verka för spin-off av de olika anläggningarna, t ex genom en utvecklad besöks- och forskningsverksamhet relaterad till kärnteknikklustret eller genom ett stärkt lokalt företagande utgående från de kompetenser och behov klustret för med sig. Därtill finns anledning att bredda perspektivet och se möjligheter till kommersialisering av nya produkter baserade på den kunskap och de idéer som föds inom klustret – en bredare verksamhet inom energi- och miljöteknikområdet, vilket behandlas i efterföljande avsnitt.

3.3 Energi- och miljöteknik

Energi- och miljöteknik är en omfattande bransch på stark tillväxt såväl nationellt som internationellt. Sverige står sig väl i den internationella konkurrensen och miljöteknik har enligt Exportrådet och Nutek blivit en av de största exportbranscherna. Den största exportpotentialen anses ligga inom områdena förnyelsebar energi och energieffektivisering. Detta uppmärksammas av många aktörer på många håll och så även i Oskarshamns kommun och Kalmar län. Kärnteknikklustret som beskrevs i föregående avsnitt är naturligtvis att betrakta som en del av detta område. Skillnaden är dock att vi här vill bredda perspektivet något. Kärnteknikklustret, likväl som regionens övriga satsningar inom energiområdet, kan ge tyngd åt en bredare satsning inom energi- och miljöteknikområdet där Oskarshamns kommuns ansträngningar med fördel kan ske i samverkan med andra aktörer i regionen.

Redan idag finns flera goda verksamheter och initiativ inom energi- och miljöteknikområdet att bygga vidare på såväl lokalt som regionalt. Energiprogrammet finns på fyra gymnasieskolor i länet, varav Oscarsgymnasiet är en. Friskolan Etec har både gymnasie- och KY-utbildning inom elteknik. Nova har en ambition att fokusera på energiområdet och har inom detta både en magisterutbildning (i samarbete med KTH) och KY-utbildning. Nova arbetar därtill med att utveckla en näringslivsanpassad FoU-plattform med tydlig koppling till kommunens energi-relaterade företag. Vid Äspö Forskarskola bedrivs forskning kring grundelementens koncentrationer, fördelning och kretslopp i naturen, bland annat i anslutning till arbetet med ett slutförvar för använt kärnbränsle. Högsolan i Kalmar har både utbildningar och forskning inom miljöteknikområdet – det senare med fokus på miljödriven teknikutveckling. Därtill finns ett förslag om lokalisering av ett havsforskningsinstitut till Kalmar, med stark inriktning på vetenskapligt stöd för miljöövervakning och kunskap om miljötillståndet i havet.

Energikontor Sydost arbetar sedan 1999 med energieffektivisering och ökad användning av förnybar energi i Kalmar och Kronobergs län. Vidare bildar Energikommissionen (The UBC Energy Commission) en internationell aktörs- och kunskapsplattform för lokala och regionala initiativ och i både det regionala tillväxtprogrammet (RTP) och den regionala utvecklingsplanen (RUPEN) anges energi- och miljöteknik som ett viktigt framtidsområde.

Näringslivet i Oskarshamns kommun likväl som i regionen omfattar ett ganska stort antal företag inom energi- och miljöteknikområdet. Omsättnings- och sysselsättningsmässigt handlar det framför allt om företag med verksamhet relaterad till produktion, lagring och distribution av energi, men också renhållnings- och saneringsföretag samt teknik konsulter inom vatten, miljö

och samhällsbyggnad. Många företag verkar dock i huvudsak på den lokala eller regionala arenan. Främst inom energisektorn finns större aktörer som verkar såväl nationellt som internationellt.

Sustainable Sweden Southeast AB är ett fokuserat regionalt initiativ inom energi- och miljöteknikområdet, med mål att knyta kontakter mellan regionens företag och potentiella kunder på exportmarknaden, framför allt i Östersjöområdet. Resultatet har emellertid varit svagt hittills och bolagets verksamhet har i hög grad hållits uppe med hjälp av offentliga medel. Få affärer har genomförts och det offentligas inblandning i bolaget har ifrågasatts i den regionala debatten. Bolagets ambition att täcka i stort sett hela energi- och miljöteknikområdet är en möjlig förklaring till att få affärer uppnått. Rekommendation från tidigare studier av regionens möjligheter inom detta område har varit att man måste definiera en särskild profil för att nå nationell eller internationell uppmärksamhet. Även sett ur ett kompetensförsörjningsperspektiv förefaller detta vara en rekommendation värd att ta fasta på.

Profileringsfrågan är också en viktig fråga för att få del av de statliga och europeiska medel som finns och kommer att finnas för forskning och teknologiutveckling samt kommersialisering av nya produkter inom energi- och miljöteknikområdet. Industrifonden har gått ut med att man avser satsa 300 miljoner kronor, eller 20 procent av sina nyinvesteringar, på denna bransch med start 2007 och har därför bildat ett separat affärsområde – Cleantech. Vinnova och Forskningsrådet Formas har tagit fram en gemensam forskningsstrategi för området miljöteknik, som kommer att följas av en utlysning av forsknings- och utvecklingsmedel under våren 2007, där totalt 45 miljoner är tillgängliga för åren 2007 och 2008. Tanken är att näringslivet ska gå in med lika mycket medel och att också små och medelstora företag ska delta.

Energi och miljö är också två av totalt tio teman i EU:s sjunde ramprogram för forskning och teknologiutveckling. Programmet gäller perioden 2007–2013 och dessa två teman har en budget om 2,3 respektive 1,8 miljarder euro. Därtill har EU inom ramprogrammet för konkurrenskraft och innovation (CIP) ett program för intelligent energi för att snabba på genomförandet av målen för förnyelsebar energi.

Vidare har det operativa programmet för regional konkurrenskraft och sysselsättning 2007–2013 för Småland och öarna, enligt det förslag som lämnats till regeringen och EU-kommissionen för granskning, ett starkt fokus på innovation och förnyelse. Bland de åtgärder som avses stödas nämns nätverk och klusterinitiativ, innovationsprocessen, utvecklingsmiljöer och kompetenscentrum, riskkapital med mera. Detta ger, i kombination med nationella initiativ, goda möjligheter att finansiera satsningar inom energi- och miljöteknikområdet de kommande åren. I synnerhet åtgärden riskkapital öppnar för intressanta möjligheter att etablera en regional fond som tillgodoser de små och medelstora företagens behov av kapitalförsörjning, till exempel enligt den modell som tillämpats i Västra Götaland med AB Vestra Partnerinvest.

Det finns således goda skäl för Oskarshamn att inrikta det näringsstrukturella utvecklingsarbetet i kommunen på energi- och miljöteknikområdet. Här finns lokala resurser och initiativ att bygga vidare på, möjligheter att bredda det befintliga (kärn)energiklustret, intresse och stöd från övriga regionen, förhållandevis gott om utvecklingskapital och tillräckligt med intresserade lokala aktörer för att åstadkomma förändring.

Det gäller dock för Oskarshamn att välja inom vilken eller vilka delar av det breda energi- och miljöteknikområdet kommunen vill ta en stark position. En alltför bred satsning stöds inte av befintliga resurser och har således små förutsättningar att lyckas. Det gäller att mejsla fram en spets inom vilken kommunen både kan få fram kompetent arbetskraft och företag som står sig i konkurrensen med omvärlden.

Det råder ingen tvekan om att kommunens ”spets” både idag och imorgon ligger på energisidan. Detta påstående stöds av företag som OKG, SKB, Saft, ABB, Elajo med flera samt utbildningar som exempelvis den nämnda magisterutbildning i Sustainable Energy Engineering som Nova introducerat i samarbete med KTH. Som också nämnts finns därtill KY-utbildningar samt flera

gymnasieprogram med tydlig anknytning till energiområdet. Det som saknas är en akademisk grundutbildning inom området. Till detta återkommer vi i utvecklingskonceptet Kompetenta Oskarshamn i kapitel fyra.

En inriktning på hållbara energisystem ur teknisk, ekonomisk och ekologisk synvinkel erbjuder intressanta och relevanta utmaningar för näringslivet i kommunen och är av ytterst stort intresse från omvärlden. Den lokala och regionala marknaden erbjuder i många fall grogrund för nya innovationer som, efter kommersialisering, kan introduceras nationellt och internationellt och ge upphov till en mängd nya företag och arbetstillfällen. Om man lyckas.

För att lyckas krävs, förutom vidareutveckling av befintliga resurser och initiativ, en lokal plattform för kommersialisering av innovationer och idéer samt en fokuserad platsmarknadsföring för att rekrytera nya resurser från omvärlden. Bristen på entreprenörer och lokalt riskkapital hämmar förnyelsen inom näringslivet i Oskarshamns kommun generellt. En målmedveten satsning på hållbara energisystem som nisch inom det breda energi- och miljöteknikområde bör således gå hand i hand med åtgärder för stärkt entreprenörskap och lokalt risktagande fokuserade på detta område. I kapitel fyra, kommer vi, i konceptet Entreprenöriella Oskarshamn, att bygga vidare på en del av de goda tankar som redan finns i kommunen, och presentera en modell för målgruppsanpassad företagsutveckling samt, som tidigare nämnts, peka på möjligheter att komplettera det lokala utbildningssystemet för att än mer stödja detta profilområde.

3.4 Hamnen

Oskarshamns hamn är genom sin status som TEN-T kategori A-hamn¹ samt genom Gotlands-trafiken av strategisk betydelse för såväl Oskarshamns kommun som regionen. Den kommun-ägda hamnen har i dagsläget en omsättning på över 60 miljoner kronor, drygt 60 anställda samt genererar en vinst på cirka sex miljoner. Hamnens affärsidé är framför allt att arbeta med regionens skogs- och trävaruindustri för export av sågade trävaror. I denna kärnverksamhet finns en god expansionspotential både genom en stärkt ställning som regionens främsta exporthamn och genom logistik- eller förädlingsverksamhet i nära anslutning till hamnen.

Oskarshamns hamn står inför omfattande investeringar i ny färjterminal för Gotlandstrafiken, miljösanering av hamnbassängen samt en utbyggnad av oceankajen som gör det möjligt att ta in två oceangående båtar samtidigt. Förberedelser görs därtill för att skapa mottagningskapacitet för den lera SKB planerar att använda i ett eventuellt slutförvar i kommunen. Dessutom har hamnen nyligen ingått ett 15-årigt avtal med Rörvik Timber AB gällande arrende av 15 000 kvadratmeter inom hamnområdet, att användas för tillverkning av tryckimpregnerat trä för export. Verksamheten förväntas sysselsätta 10 personer, med planerad driftstart under 2008, och kommer att medföra betydligt ökade kvantiteter gällande utskeppning av sågade trävaror från Oskarshamns hamn.

Fortsatt Gotlandstrafik är ett viktigt område för hamnens framtida utveckling. Nu gällande avtal garanterar trafik till Gotland från Oskarshamn fram till 2014. Hur det blir därefter är ännu ett oskrivet blad. Utformningen av pågående upphandling av operatör för perioden 2009–2015 talar för fortsatt trafik på två hamnar i och med att möjlighet finns att lämna anbud för 10 år utgående från ett upplägg med trafik på både Oskarshamn och Nynäshamn. Det är emellertid angeläget för hamnen och kommunen att göra sitt yttersta för att se till att så också blir fallet. Förutom det kommersiella värdet i trafiken finns också ett pr-värde i att en stor mängd resenärer varje år passerar kommunen på sin väg till och från Gotland. ”De som aldrig besökt Oskarshamn har en mindre positiv inställning till ett besök än de som tidigare varit där.”² Därtill bidrar resenärerna till omsättningen inom den lokala besöksnäringen genom olika inköp med mera.

¹ Innebär att hamnen ingår i det transeuropeiska transportnätverk som prioriteras av EU.

² /Sahlberg 2005/.

Hamnen är också en av parterna bakom en intresseanmälan som Regionförbundet nyligen gjort till EU gällande utveckling av transportinfrastrukturen i länet utifrån EU:s arbete med de så kallade motorways of the sea. Detta är i stort att betrakta som en fortsättning på Baltic Tangent-projektet vid Regionförbundet samt hamnens ansträngningar att etablera en reguljär förbindelse för godstrafik mellan Oskarshamn och Ventspils, Lettland. Tanken är både att betjäna sydsvenska behov och att möjliggöra transfergods via Göteborgs hamn och Öresundsbron. Kopplingen till Transsibiriska järnvägen och möjligheten att dra gods över land hela vägen från Asien till Europa är i detta sammanhang av stort intresse. Inte minst med tanke på etableringen av Kinacentret i Kalmar, som potentiellt kan ge mycket stora godsvolymer längs en sådan förbindelse.

Den transsibiriska länken är emellertid i ett embryonalt stadium och många problem återstår att lösa innan den är en fungerande realitet. Därtill krävs en strukturell förändring på marknaden för att flöden ska styras om till en ny förbindelse via Oskarshamn. Något som de dominerande aktörerna i dagsläget av olika skäl inte förefaller vara beredda till. Speditörerna ser gärna en ny förbindelse, men vill ej garantera gods, medan operatörerna anser sig behöva sådana garantier. Det kan dock noteras att en av operatörerna, Scandlines, är under försäljning av ägarna danska staten och det statliga tyska järnvägsbolaget, vilket kan påverka ”dödläget” på marknaden och driva fram en strukturell förändring i godsflödena om bärkraftiga kommersiella skäl till detta finns.

Det är angeläget att hamnen får fortsatt politiskt stöd i ansträngningar att positionera sig inom det nationella och europeiska transportnätverket. Detta gäller inte minst inom regionen, där många hamnar konkurrerar om rollen som knutpunkt, men där endast Oskarshamn uppfyller de kriterier som EU ställer för strategiskt betydelsefulla hamnar, dvs TEN-T-statusen. Det är också viktigt att gentemot trafikverken med flera nationella instanser samt i den regionala transportplaneringen verka för förbättrade anslutande landtransporter till hamnen. Detta gäller både väg- och järnvägsförbindelserna, där samverkan med höglandskommunerna kring västgående och Kalmar för sydgående transporter är att förorda. Oskarshamn började framför allt blomstra i mitten av 1870-talet, när järnvägen Nässjö-Oskarshamn invigdes och medförde en expansion av hamnverksamheten i staden. Det är inte omöjligt att hamnen kan komma att spela en liknande roll i stadens och kommunens framtida utveckling.

3.5 Imagefrågan: Livsmiljö och företagsklimat

Förutom regionförstoringsfrågan och ovan nämnda områden inom näringslivet, finns det anledning för Oskarshamns kommun att också betrakta imagefrågan som strategiskt viktigt för kommunens utvecklingsarbete. Hur kommunen uppfattas, dvs kommunens image, bland befintliga och presumtiva invånare och investerare påverkar i hög grad det faktiska utfallet i form av exempelvis flyttnetto och nyinvesteringar. Kommunen råder inte över sin image – den avgörs av betraktaren – men däremot över sin profilering i syfte att skapa en positiv bild av kommunen. Det är en sak att besitta vissa kvaliteter av potentiellt intresse för olika målgrupper, en annan att också få dessa målgrupper att se kvaliteterna och betrakta kommunen som ett intressant alternativ för boende, arbete, rekreation med mera.

Svenskarnas bild av Oskarshamn förknippas i hög grad med den kärntekniska verksamheten och Gotlandstrafiken. Utflyttade oskarshamnare samt fritidshusägare i kommunen nämner kustnära boende som en viktig faktor som kan få dem att överväga återflytt eller permanent bosättning i kommunen. Kommuninvånarna själva värderar också kustmiljön samt lyfter fram den goda arbetsmarknaden och trygga livsmiljön, men bekräftar även bilden av ett brukssamhälle med ”lite lågt i tak”. Kommunens existens knyts i hög grad till storföretagen Scania och OKG och framtidsoptimismen till SKB. Tron på den egna förmågan att skapa utveckling kommer sällan fram. Istället återkommer kommunen i bottenskiktet i de mätningar av näringsklimatet bland Sveriges kommuner som Svenskt Näringsliv genomför. Ett betyg som till stor del sätts av kommunens egna företag.

Att Oskarshamn haft svårt att få till stånd förnyelse inom näringslivet är förståeligt med tanke på att i princip full sysselsättning råder och kommunen länge präglats av löntagarlivsformen. Däremot kan det vara svårare att se varför flyttnettet gentemot övriga landet varit så svagt de senaste decennierna trots att kommunen haft en stabil arbetsmarknad. Svaret ligger dock till stor del i högskoleutbyggnaden – den markanta ökningen av övergångar från gymnasium till högre utbildning som inneburit att flytt blivit en nödvändighet för många unga, inte minst inom åldersgruppen 19–25 år. Kommunens satsning på Nova har här varit en viktig motvikt som skapat ett lokalt alternativ för akademisk utbildning.

Samtidigt går det, trots dessa förnuftiga förklaringar, inte att bortse från att kommunen även har ett imageproblem som bekräftas av såväl mätningar av näringsklimatet som de större företagens rekryteringsarbete. Nyföretagandet är lågt och trots en god arbetsmarknad, ett förhållandevis gott utbud av bostäder till bra priser, en erkänt bra kommunservice och en vacker stad i fin kustmiljö är det svårt att ”sälja” Oskarshamn till exempelvis nyexaminerade studenter i de större högskoleorterna. Studenter som enligt undersökningar³ mest av allt värderar en bra arbetsmarknad som viktigt för att en livsmiljö ska vara attraktiv. Boende, närhet till släkt och vänner samt geografiskt läge är andra faktorer som ofta nämns, men som sällan ges samma tyngd som just möjligheten till jobb och karriärmöjligheter. Nöjesliv, fritidsaktiviteter och skattenivåer ges betydligt mindre vikt än vad man kanske kan tro om individer som levt studentliv och är på väg att ta steget ut i arbetslivet. Detta påstående stöds även av bredare undersökningar som Glesbygdsverket gjort kring vad som utgör en attraktiv livsmiljö.

Ett problem i detta sammanhang är att även om det totalt sett finns förhållandevis gott om jobb i Oskarshamns kommun är val- och karriärmöjligheterna för den enskilda individen tämligen begränsade. Att satsa på Oskarshamn är i mångt och mycket att binda sig till en utstakad väg, där man vid vantrivsel eller förändringslust kan ha svårt att hitta nya intressanta utmaningar eller möjligheter i kommunen. Det är denna typ av inlåsnings effekter vi talade om i tidigare avsnitt om regionförstoring och som lätt kan få individer att istället söka sig bort från kommunen eller välja att inte alls flytta hit. En utvidgning av den funktionella regionen ger både fler valmöjligheter och kanske också utrymme för fler människotyper att känna sig hemma i Oskarshamn. Det ”breddade regionala erbjudandet” kan därmed vara angeläget att lyfta fram i marknadsföringen av kommunen gentemot vissa målgrupper.

För andra kan det emellertid handla mer om att exponeras mot ”drömboendet” i havsmiljö eller ”det trygga valet” för barnfamiljer som både vill ägna tid åt familjen och ha ett stimulerande yrkesliv. En målgruppsdifferentierad marknadsföring av kommunen är således av stor betydelse likväl som åtgärder som bekräftar och stärker kommunens identitet inom de kärnvärden som kommuniceras. För att kunna presentera en bild av valmöjligheternas Oskarshamn är det nödvändigt med regionförstoring, och utrymme för ”drömboendet” måste skapas samt barnfamiljernas trygghetsbehov tillgodoses om man vill nå just de grupperna. Marknadsföring utan bakomliggande substans är och förblir dömd att misslyckas i det långa loppet.

På samma vis är det angeläget att arbeta med företagsklimatet i kommunen. I mångt och mycket är det även här i hög grad en fråga om att påverka individer och deras beslut, där en image av ”möjligheternas kommun” med utrymme att förverkliga idéer kan anses vara av stor betydelse. Det gäller för kommunen att skapa goda förutsättningar för företagande och ett samhällsklimat som värderar entreprenörers insatser samt kommunicera detta både gentemot befintliga kommuninvånare och gentemot företagare eller investerare i omvärlden.

Mycket av dessa tankar återkommer i utvecklingskoncepten i kapitel fyra. Den strategiska betydelsen av att arbeta med kommunens identitet och profilering för att genom olika åtgärder stärka dess image bland prioriterade målgrupper kan inte nog betonas. Detta arbete är nära relaterat till det övriga utvecklingsarbetet som genomförs i kommunen. Regionförstoring ökar mängden tillgängliga resurser och valmöjligheter, kärnteknikklustret är en given bas att bygga

³ Se t ex /Västsvenska Industri- och Handelskammarens 1999/.

vidare på, energi- och miljöteknik en profil för framtida förnyelse och expansion, hamnen en viktig länk mot omvärlden och imagefrågan en förutsättning för att locka de människor som vill vara med och bygga morgondagens Oskarshamn.

Tabell 3-1. Strategiska utvecklingsområden för Oskarshamns kommun.

Område	Potential	Behov
Regionförstoring	<ul style="list-style-type: none"> Ökad resurs- och samverkansbas och därigenom stärkt regional konkurrenskraft Stärkt befolknings-, sysselsättnings- och inkomstutveckling Ökad tillgänglighet 	<ul style="list-style-type: none"> Utbyggnad av E22 Kalmar-Oskarshamn till 110-standard hela vägen Förbättrad regional busstrafik med snabba direktlinjer och dispens att köra över 100 km/h på E22 Förändring av de mentala kartorna – att få folk att se de regionala möjligheterna
Kärnteknikklustret	<ul style="list-style-type: none"> Ny kärnteknisk verksamhet (inkapslingsanläggning, slutförvar) Omlokalisering av SKB:s huvudkontor till kommunen Utvecklad forsknings- och besöksanläggning vid Simpevarp/Åspö Ökad andel lokala leveranser och entreprenader till kärnteknikklustret Kommersialisering och marknadsbreddning av nya produkter och tjänster utifrån behov/teknik primärt uppkommen inom klustret Sammanlagt minst 500 och potentiellt över 1 000 nya jobb inom klustret samt angränsande verksamheter 	<ul style="list-style-type: none"> Mottagningskapacitet för SKB:s verksamheter Åtgärder för ökad andel lokala leveranser/entreprenader Innovationsbaserad företagsutveckling
Energi- och miljöteknik	<ul style="list-style-type: none"> Hållbara energisystem som internationellt konkurrenskraftig nisch Energi- och miljöteknik som regionövergripande utvecklings-/samverkansområde Nya företag och arbetstillfällen beroende av ambition, förmåga och resurstilldelning, men ett hundratal nya jobb utöver de som ingår i kärnteknikområdet är en realistisk ambition på 5–10 år 	<ul style="list-style-type: none"> Lokal plattform för kommersialisering av idéer och innovationer Stärkt kompetensstruktur inom området Fokuserad platsmarknadsföring Regional samverkan, inte minst kring en regional riskkapitalfond samt ansökningar om forsknings- och utvecklingsmedel från nationella/ internationella finansiärer
Hamnen	<ul style="list-style-type: none"> Position som landets främsta exporthamn för sågade trävaror Position som regionens främsta djuphamn/industrihamn Fortsatt och utvecklad Gotlandstrafik Styckeodstrafik till/från Baltikum/ Ryssland samt Asien/Kina 	<ul style="list-style-type: none"> Tydliga verksamhetsmål från ägarnas sida Fortsatt politiskt stöd i strategiska frågor Förbättrade anslutande landtransporter Möjlighet att genomföra planerade investeringar En affärsinriktad styrelse med goda kontakter inom branschen
Imagefrågan	<ul style="list-style-type: none"> Stärkt inflyttning Stärkt entreprenörskap och nya investeringar 	<ul style="list-style-type: none"> Målgruppsdifferentierad platsmarknadsföring (inflyttare, besökare, investerare) Stärkt identitet och självbild inom prioriterade områden

4 Utvecklingskoncept

I detta kapitel kommer utvecklingskoncept för ett antal specifika områden att presenteras. Målsättningen är att visa på olika typer av lösningar – de moment eller aktiviteter som är mest avgörande för att koncepten ska kunna realiserats och vilka nyckelaktörerna är – samt ange en rimlig målsättning för vad som kan uppnås. De områden som beskrivs har fastställts utgående från nulägesanalysen, genom i denna utredning identifierade strategiska utvecklingsområden samt i samråd med kommunen.

4.1 Tillgängliga Oskarshamn

I föregående kapitel beskrevs regionförstoring som ett av fem strategiska utvecklingsområden för Oskarshamns kommun. Utvecklingskonceptet Tillgängliga Oskarshamn syftar till att fånga upp dessa tankar. Oskarshamns tillgänglighet i såväl ett regionalt som ett nationellt och internationellt perspektiv är en viktig utvecklingsfråga, där en hel del kan göras på tämligen kort sikt. Framför allt handlar det om förbindelserna söderut, som på kort sikt kan förväntas ge mest utveckling för pengarna, men också de öst-västliga förbindelserna, som är av särskild betydelse för Scantias godstransporter samt utvecklingen av Oskarshamns hamn.

4.1.1 Uppgradering av E22 söderut

Snitthastigheten på E22:an mellan Oskarshamn och Kalmar ligger i dag kring 80–90 km/h. Sträckan är planerad för 110 km/h, men åtgärder till en total kostnad om ca 120 miljoner kronor behövs för att uppnå detta. Framför allt rör det sig om att bygga bort begränsningarna kring Mönsterås tätort, där hastighetsbegränsningen idag är 70 km/h, samt att färdigställa 2+1-väg med vajerräcke norr om Kalmar. Den sistnämnda åtgärden är finansierad, men markägarfrågor har fördröjt genomförandet som dock beräknas påbörjas 2009. Om 110-standard realiserats för hela sträckan Oskarshamn-Kalmar skulle snitthastigheten mellan städerna ligga över 100 km/h (trafikflödet medger inte alltid att högsta hastighet kan hållas). Därmed kortas restiden till under 45 minuter med bil och potentiellt till under timmen med kollektivtrafik. Det senare är emellertid avhängigt förbättrade direktlinjer med buss, med dispens att köra max tillåten hastighet längs vägsträckan. Något som behöver ombesörjas i samband med ny upphandling av länstrafiken år 2008.

I ett längre perspektiv kan man också spekulera i möjligheten att uppgradera och förlänga befintlig järnväg från Mönsterås längs kusten upp till Oskarshamn. En sådan åtgärd skulle möjliggöra spårbinden kollektivtrafik med en restid kring halvtimmen mellan Oskarshamn och Kalmar. Kostnaden uppgår emellertid till uppskattningsvis 3,5 miljarder, varför det utifrån nuvarande transportplaner och politiska prioriteringar förefaller tämligen orealistiskt. Detsamma gäller än mer den förlängda kustbanan vidare mot Västervik och upp till Linköping, som Regionförbundet lagt fram en vision om och vars kostnad uppgår till 10 miljarder kronor, dvs jämförbart med de dryga 13 miljarder den 19 mil långa Botniabanan förväntas kosta /Trivector 2006/.

För att dylika järnvägsinvesteringar ska komma till stånd krävs ett extraordinärt ställningstagande på nationell nivå, där man i hög grad måste basera beslutet på andra faktorer än de per capita vinster det begränsade befolkningsunderlaget adderar upp till i form av kortare restider med mera. Mycket lite talar för att ett sådant beslut kommer att fattas de närmaste åren vilket, med sedvanligt tidsperspektiv för genomförande av stora infrastruktursatsningar, innebär att en ny järnväg som förbinder Oskarshamn med Kalmar knappast kommer att finnas på plats de närmaste tjugo, trettio åren.

Även väginvesteringarna innebär emellertid en ansevärd summa pengar – som nämnts uppskattningsvis 120 miljoner för sträckan Oskarshamn-Kalmar. E22:an har länge varit en viktig fråga för hela Kalmar län, men också i Blekinge och Skåne. I och med Trollhättepaketet sköts dock den planerade utbyggnaden av E22, inkluderande standardhöjning på olika partier i Kalmar län, på framtiden. Detta har föranlett att PPP-lösningar (Public Private Partnership) förts fram som alternativ – bland annat i en Riksdagsmotion (2005/06) – samt att intressebolaget E22 AB bildats av Region Skåne, Region Blekinge och Regionförbundet i Kalmar län.

För Oskarshamns behov är motorvägsstandard inte nödvändig, utan 2+1-väg med 110-standard räcker gott och väl. Frågan är dock varifrån dessa pengar ska tas? Mönsteråssträckan är med i den nationella vägplanen, men ”bokförd” till år 2014, dvs det sista året planen omfattar, vilket i realiteten innebär att genomförandet sannolikt ligger ytterligare några år bort i tiden. Planerna revideras emellertid under 2007 och risk finns att Mönsteråspartiet lyfts ur nuvarande plan. PPP är ett intressant alternativ, men har ännu inte fått sin politiska förankring och det är troligt att andra partier av E22 ligger före i en sådan process. Återstår således endast regionala lösningar om man vill tidigare lägga utbyggnaden av Mönsteråssträckan.

I princip finns två alternativa regionala lösningar. Det ena är att omfördela anslag i länstrafikplanen. Detta förutsätter emellertid att regional konsensus kan uppnås kring att använda i stort sett hela länsanslaget under två år till just denna sträcka. Något som förefaller minst sagt realistiskt och nog inte heller önskvärt med tanke på andra angelägna behov som då skulle få skjutas på framtiden. Det andra är att berörda kommuner – i första hand Oskarshamn, Mönsterås och Kalmar – tillsammans går in och förskotterar hela eller delar av investeringen.

Förskottering är en lösning som blivit allt vanligare och som i praktiken innebär att kommuner eller andra intressenter lånar ut pengar till trafikverket så att investeringen kan genomföras. Lånet betalas tillbaka med anslagsmedel när medel för projektet finns tillgängliga i verkets budget. Återbetalning kan fördelas över flera år och en förutsättning är att det inte utgår någon ränta på förskotterat belopp. Därmed innebär detta alternativ att förskotterande parter belastas med en räntekostnad, som avgörs av projektets omfattning och tiden mellan förskottering och återbetalning. Därtill finns ett övergripande kriterium att förskottering inte får överstiga 20 procent av trafikverkens anslag för investeringar i nationell och regional plan. Vägverket får på egen hand pröva förskotteringar på upp till 20 miljoner kronor. Dyrare projekt måste underställas regeringens prövning.

Givet starkt påvisbar regional nytta av en investering finns emellertid möjlighet att förhandla med Staten och Vägverk kring genomförandet av en dylik investering. En tänkbar lösning är att kombinera förskottering med viss tidigareläggning av projektet i den nationella planen. I detta sammanhang kan naturligtvis kopplingar till ett eventuellt slutförvar för använt kärnbränsle göras. Om Oskarshamn blir lokaliseringskommun kommer bland annat kompetensförsörjningsbehov att vara ett tungt vägande skäl till standardhöjning av E22 mellan Oskarshamn och Kalmar. Detta utöver de starka regionalekonomiska skäl som redan anförts i tidigare kapitel och som beskrivs i en översiktskalkyl i tabell 4-1.

Utöver uppgradering av E22 behövs sannolikt också åtgärder kring regioninvånarnas mentala kartor – att folk i allmänhet ser och identifierar sig med den vidgade arbetsmarknadsregionen som en naturlig utgångspunkt för vardaglig verksamhet. Detta gäller också inom företag, myndigheter och organisationer – att dessa ser och tar vara på de samverkansmöjligheter som finns inom regionen och inte begränsar sig till en mindre del av de samlade resurserna.

De positiva effekterna av en utbyggnad av E22 omfattar även förbättrad access till Kalmar flygplats, som därigenom kan växa fram som regionflygplats på några års sikt. I dagsläget förefaller trafiken på Oskarshamns flygplats bära sig på nästan marknadsmässiga villkor med små 18-stolars plan utan kabinpersonal. Det kommunägda bolag som sköter flygplatsen tar dock fortfarande inte ut den verkliga kostnaden för att driva den och när SKB:s platsundersökningar avslutats och slutförvaret lokaliserats kan underlaget därtill komma att krympa.

Tabell 4-1. Översiktskalkyl gällande uppgradering av E22 söderut.

	Tidsperiod 2010–2015		
Kalkylränta	5 procent		
Räntekostnad på förskottering av 20 mkr	5 mkr		
Räntekostnad på förskottering av 50 mkr	12,5 mkr		
Räntekostnad på förskottering av 100 mkr	25 mkr		
Stärkt årsvis befolkningsutveckling i genomsnitt	20	30	40 individer
Förvärvskvot	50	50	50 procent
Stärkt sysselsättningsutveckling	10	15	20 förvärvsarbetande
Medelinkomst per inkomsttagare	175	175	175 tkr
Stärkt skatteunderlag under perioden	9	13	18 mkr
Historisk befolkningsutveckling i Oskarshamns kommun			
1990–1995	–12	Individer per år	
1995–2000	–172	Individer per år	
2000–2005	–20	Individer per år	

Den stora problematiken ligger dock i att en betydande del av resenärerna är transferpassagerare som ska åka vidare från Arlanda, och då inte sällan ner mot kontinenten. Detta innebär en ekonomiskt och miljömässigt ofördelaktig situation där tidsåtgången och utsläppen ökar avsevärt av att man först reser norrut för att sedan kunna ta sig söderut. Direktflyg från Kalmar till Köpenhamn är en efterfrågad lösning av företagen i kommunen och kan, givet en lyckad realisering av Kinacentret i Kalmar, förväntas vara på plats inom en nära framtid. Något som utan tvekan skulle påverka underlaget för Oskarshamns flygplats och skapa än fler argument för samling kring en regional lösning på flygplatsfrågan.

4.1.2 Den öst-västliga dimensionen

Förutom uppgradering av E22 söderut är det även viktigt för Oskarshamns tillgänglighet att de ansträngningar som gjorts kring förbättrade förbindelser i öst-västlig riktning fortgår. Scantias omfattande utgående transporter använder sig till stor del av den idag undermåliga förbindelsen Oskarshamn-Målilla-Vetlanda-Jönköping, som även är viktig för hamnens framtida utveckling. Planerade investeringar kommer att höja framkomligheten avsevärt längs partier kring Målilla och Järnforsen samt mellan Mörlunda och Bockara, men behov av förbättringar finns även på andra delar av förbindelsen, varav en betydande del ligger i Jönköpings län. Därtill finns stora behov av förbättringar i järnvägsnätet, inte minst ur persontrafikhänseende, men också för att exempelvis i högre grad dra nytta av närheten mellan Oskarshamns hamn och containerterminalen i Nässjö.

Ett utvecklingsprojekt kring en ny reguljär förbindelse för godstransporter mellan Oskarshamn och Baltikum, har under ett antal år drivits i kommunen. Tanken är att dra nytta av Oskarshamns strategiska läge i förhållande till landets storstadsområden samt Köpenhamn och Oslo, och den förhållandevis korta överfarten till Baltikum. Liknande försök har tidigare gjorts i Västervik, men initierad trafik har av olika skäl lagts ner efter en kortare driftperiod. Trafikunderlaget är i dagsläget ett mindre problem än den tröskel man måste överkomma när godsflöden skall styras om från etablerade rutter och förbindelser till nya alternativ. Den adresserbara marknaden upp- går till över 100 000 enheter (standardcontainers eller trailers) och växer för närvarande med cirka tio procent per år.

Givet att hamnen lyckas förmå en operatör att initiera trafik på exempelvis linjen Oskarshamn-Ventspils, öppnar sig många intressanta möjligheter för såväl hamnen som andra företag i kommunen och regionen. Den ryska marknaden expanderar kraftigt och på lite längre sikt är det fullt möjligt att genom anslutning till Transsibiriska järnvägen hantera gods till och från Asien. Ett alternativ som genom dagens höga bunkerpriser för den oceangående trafiken samt i perspektivet av den pågående klimatdebatten, blir allt mer konkurrenskraftigt och därmed intressant för de stora transportaktörerna. Oskarshamn skulle därmed kunna bli ett viktigt logistiskt centrum för en betydande del av godsflödena i öst-västlig riktning. För att så skall ske krävs emellertid, förutom själva förbindelsen till Ventspils, en förbättrad infrastruktur för såväl landsvägs- som järnvägstransporter till och från Oskarshamn.

Såväl stora transportköpare som Schenker, DFDS och DHL som mindre regionala bolag med flöden i öst-västlig riktning har uttryckt en positiv syn på projektet och i flera fall även indikerat en vilja att styra om flöden till en ny förbindelse. Det är emellertid lätt för dessa aktörer att vara positivt inställda – de ser gärna att fler transportalternativ uppstår, men förpliktigas inte till något och utsätts därmed inte för någon egentlig risk. Det förefaller dock tämligen säkert att det finns godsunderlag för en förbindelse mellan Oskarshamn och Baltikum, men att det till stor del måste styras om från andra, redan existerande, transportvägar. För att så skall ske måste en tydlig konkurrensfördel finnas i det nya alternativet.

Flera transportaktörer ser en långsiktig potential i kopplingen till Transsibiriska järnvägen och möjligheten att transportera gods landvägen till Kina och övriga Asien. I dagsläget är detta emellertid inte praktiskt möjligt. I synnerhet gränsproblematiken är kännbar. Att transportera en container till Moskva med järnväg från Ventspils kan idag ta flera veckor. Initierade bedömare menar att det kommer att dröja många år innan detta alternativ fungerar i praktiken. Utvecklingen talar därtill för att ryssarna kommer att prioritera egna hamnar i godsflödena till och från utlandet. Detta innebär att hanteringen av transitgods via de Baltiska staterna kan komma att begränsas, inte minst gällande containerhanteringen, där mycket talar för en koncentration till S:t Petersburgområdet. Den ryska politiken är överhuvudtaget ett återkommande orosmoment för godstrafiken i området, där förändrade villkor snabbt kan uppstå till följd av förändringar i de övergripande relationerna mellan de baltiska staterna och Ryssland.

Transportstrukturer är allmänt trögrörliga, då de dominerande aktörerna bevakar varandras ageranden och är obenägna att göra snabba och omfattande förändringar som går ”på tvärs” mot rådande strukturer. En ny förbindelse mellan Oskarshamn och Baltikum bedöms inte som ointressant, men det finns en hög tröskel att överkomma. En långsiktig förändring kräver sannolikt en större spelare, då mindre aktörer inte kan styra marknaden på samma vis utan snarast har incitament att följa strukturen. Att initiera trafik med en mindre operatör som efter kort tid kanske lägger ned linjen riskerar dessutom ge förbindelsen och hamnen dåligt rykte på marknaden.

Det kan konstateras att projektet ännu inte nått sin ambition att initiera trafik mellan Oskarshamn och Baltikum. Seriösa diskussioner har dock förts med såväl transportköpare, hamnaktörer som operatörer, och vid en förändring på marknaden kan utrymme komma att öppna sig för en faktisk etablering. Oskarshamns hamns ambitioner har mottagits på ett positivt vis och kontakter av framtida värde har knutits. Hamnen är, som tidigare nämnts, också en av parterna bakom en intresseanmälan som Regionförbundet gjort till EU gällande utveckling av transportinfrastrukturen i länet, utifrån EU:s arbete med de så kallade motorways of the sea. I det fortsatta arbetet är det emellertid angeläget att aktörer i länet på ett tydligare sätt förmås ställa sig bakom Oskarshamn som regionens prioriterade djuphamn för utvecklad styckegods- trafik. Annars är risken att en inomregional dragkamp leder till uteblivna infrastruktursatsningar och förlorade positioner gentemot konkurrerande hamnar i andra regioner.

4.2 Kompetenta Oskarshamn

Med tanke på den hårda internationella konkurrensen är en stor del av Oskarshamns näringsliv möter och företagens ständiga behov av ny kompetens och kompetensutveckling, har det lokala utbildningssystemet stor betydelse för kommunens utveckling. Det gäller för Oskarshamns kommun att successivt höja kunskapsinnehållet och kvaliteten inom det lokala utbildningssystemet. Därtill finns anledning att utveckla en mer tydlig utbildningsprofil utifrån kommunens strategiska utvecklingsområden. Syftet med en sådan profil är dels att stärka Oskarshamns attraktionskraft som studieort, dels att tillföra nödvändig kompetens till de delar av näringslivet som förväntas stå för den framtida tillväxten.

Det kan i detta sammanhang vara viktigt att påpeka att utvecklandet av ett profilområde inom utbildningssystemet varken behöver eller bör ske på bekostnad av andra utbildningar. Det är av stor betydelse att upprätthålla en viss bredd av utbildningar i kommunen och att samarbete med hela näringslivet fungerar tillfredställande. Dock är det så att utvecklandet av en kompetensmässig spets i en förhållandevis liten arbetsmarknadsregion förutsätter fokusering på ett ganska smalt avgränsat område. Resurserna räcker helt enkelt inte till att nå nationell eller internationell uppmärksamhet om satsningen görs för bred. Oskarshamns kommun har idag en förhållandevis god bredd, men har ännu inte nått ända fram i utvecklandet av en tydlig spets inom det lokala utbildningssystemet. Därför har vi valt att fokusera på just utvecklandet av en sådan spets i utvecklingskonceptet Kompetenta Oskarshamn.

4.2.1 Utveckling av ett kompetensmässigt profilområde

Med utgångspunkt i diskussionerna kring kommunens strategiska utvecklingsområden i föregående kapitel, är det naturligt att betrakta energi- och miljöteknik som den grundläggande beståndsdel för profilering av Oskarshamns utbildningssystem och utvecklandet av lokal spetskompetens. Företag som OKG, SKB, Saft, ABB, Elajo, Mönsterås bruk m fl samt utbildningsanordnare och forskningsmiljöer som Oscarsgymnasiet, Etec, Nova, KSU, Kapsellaboratoriet och Äspölaboratoriet utgör en stark kärna med verksamhet inom eller relaterad till energiområdet.

Nova har sedan hösten år 2006 inlett ett samarbete med KTH, Södra Cell i Mönsterås och OKG som gör det möjligt för studenter att inom området energiteknik läsa in en magisterexamen på 60–80 poäng – Sustainable Energy Engineering. Utbildningen innehåller integrerad företagspraktik och vänder sig till studenter som har minst en kandidatexamen i maskinteknik, teknisk fysik eller liknande.

Utöver samarbetet med KTH har Nova en kontinuerlig kontakt och olika samarbeten med t ex Chalmers, Linköping och Kalmar högskola. Inom de två profilområdena hälsa och energi bedriver Nova även viss forskningsverksamhet. Avsikten är att tillfredsställa det lokala företagsnära forskningsbehovet men även att attrahera i ett mer nationellt och internationellt perspektiv. Det finns idag en pågående dialog mellan NOVA och SKB om att skapa en plattform för forskning och utveckling i kommunen under namnet Nova FoU. I korthet handlar samtalet mellan parterna om ett framtida forskningssamarbete där SKB har intresse av att utveckla forskningsmiljön i anslutning till framförallt Äspölaboratoriet. Nova ser i sin tur en möjlighet att ta tillvara den kompetens som byggts upp inom SKB:s verksamhet till att även utveckla andra verksamhetsområden och på sikt kunna stärka näringslivet i Oskarshamn. Ett antal mål, som är kopplade till SKB:s verksamhetsmål, för forskningssamarbetet har identifierats och samarbetet är beräknat att komma igång under 2007.

Under hösten 2006 har samarbetet med KTH även utvecklats till att ytterligare stärka Novas FoU-arbete genom utarbetande av konceptet NAFU (Nova Akademi och FöretagsUtveckling). Med NAFU avser man att etablera en arena där kunskapsintensiva företag i Oskarshamn ska möta högskolan i gemensamma FoU-aktiviteter men där syftet också finns att kommersialisera den forskning som har viss innovationshöjd. På sikt är avsikten därmed att plattformen ska resultera i spin-off-effekter inom i första hand energi- och miljöteknikområdet.

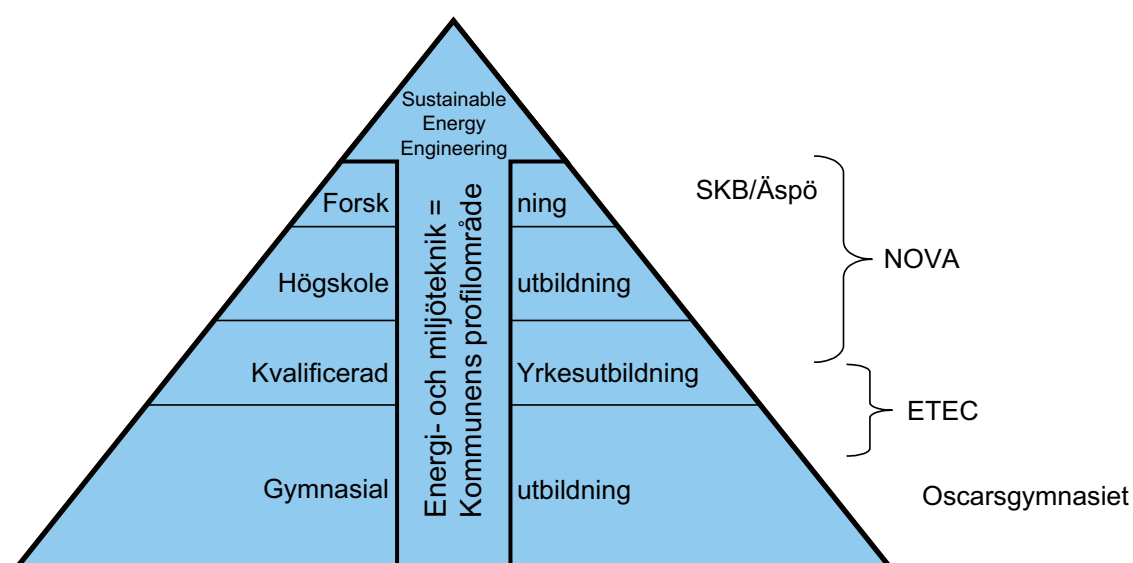
Det bör även nämnas att kommunens energikompetens under senare tid hamnat i ett mer internationellt fokus. Oskarshamns kommun är sedan en tid tillbaka medlem i ett nätverk, Union of Baltic Cities (UBC), som omfattar de Baltiska städerna men även ett flertal andra kommuner kring Östersjön. Nyligen fick kommunen ansvar för att bilda en Energikommission (the UBC Energy Commission) inom ramen för UBC-nätverket. Sekretariatet hamnar i Oskarshamn och Nova Högskolecentrum kommer att vara aktiva i kommissionens arbete. Det här kan naturligtvis innebära nya viktiga kontakter inom området men även sätta Oskarshamn på kartan i ett mer internationellt sammanhang när det gäller energifrågor.

Det finns således en tydlig identitet och grund både ur ett näringslivs- och utbildningsperspektiv i Oskarshamns kommun inom området energi- och miljöteknik, dock med stark tonvikt på energi. Kommunens och regionens nedärvda kunnande inom detta område och de kraftigt accelererande behoven världen över när det gäller energi- och miljöteknik, kan, som nämnts i föregående kapitel, tas tillvara för att skapa en internationellt konkurrenskraftig nisch.

4.2.2 Utbildningskoncept

Utgångspunkten, eller basen, i ett lokalt utbildningskoncept med en tydlig profilering mot energi- och miljöteknik är gymnasieskolans utbildningar inom området. I Oskarshamn finns idag både energi- och teknikprogram som har utvecklats av kommunen i samverkan med näringslivet. Ett fortsatt nära samarbete mellan näringsliv och kommun är nödvändigt för att kunna anpassa utbildningarna efter de nya krav som ständigt uppkommer i arbetslivet. Det ger också en möjlighet för lärare och elever att få inblick i hur företagen arbetar och ser på framtida kompetenskrav. En viktig del vid uppbyggandet av ett lokalt profilmråde inom utbildningssystemet är också att konceptet måste skapa möjlighet för individen att bygga vidare på sin utbildning genom att gå vidare i utbildningssystemet. Det ska således helst vara möjligt för elever och studenter att allt eftersom bygga vidare med kurser och kompetensutveckling inom ramen för vuxenutbildning, arbetsmarknadsutbildning, kvalificerad yrkesutbildning, högskoleutbildning och forskning.

Dagens utbildningserbjudanden inom profilmrådet måste emellertid stärkas för att individen ska ha möjlighet att studera från gymnasium upp till forskningsnivå utan att lämna kommunen. Ett lokalt profilmråde som inte erbjuder denna möjlighet har klara attraktionsmässiga brister och upplevs sannolikt inte heller som särdeles utvecklat i ett omvärldsperspektiv. Dessutom

Figur 4-1. Oskarshamns lokala utbildningssystem och kompetensmässiga profilmråde.

skapar utbildningserbjudanden som följer på varandra en naturlig rekryteringsbas som, i jämförelse med kommunextern rekrytering, kan vara lättare att arbeta med och nå fram till. Således bör ansträngningar göras för att bygga en komplett kedja från utbildning på gymnasienivå, eventuellt via KY-utbildning vidare till högskolenivå, magisterprogram och eventuell forskarkarriär.

Två saker fattas för att Oskarshamns lokala utbildningssystem och kompetensmässiga profilområde ska vara komplett: En akademisk grundutbildning och en lokal FoU-plattform. Som nämnts ovan görs emellertid ansträngningar inom båda områdena – inte minst kring en lokal FoU-plattform. Några konkreta förslag till hur man praktiskt kan skapa förutsättningar för dylik verksamhet i kommunen läggs fram i efterföljande avsnitt.

4.2.3 Akademisk grundutbildning inom energiteknik

Som nämnts bedriver Nova redan eftergymnasial utbildning inom de nuvarande två profilområdena hälsa och energi – akademisk grundutbildning inom den förstnämnda och magisterpåbyggnad inom den senare. Dock saknas akademisk grundutbildning inom det som här lyfts fram som kommunens främsta profilområde avseende såväl näringslivs- som kompetensutveckling, dvs energi- och miljöteknik.

För en ur ett utbildningsperspektiv liten kommun som Oskarshamn, med ett relativt begränsat rekryteringsunderlag och utbildningsutbud, kan det vara svårt att vara trovärdig inom två profilområden. Att fokusera på ett profilområde har sina resursmässiga fördelar, men innebär samtidigt en mer ensidig studiemiljö. Vi ser det således som fördelaktigt att behålla nuvarande ambition inom området hälsa, men förespråkar en tydligare fokusering på energiteknik och menar att det är här det kompletta utbildningserbjudandet behöver växa fram.

En akademisk grundutbildning inom energiteknikområdet behövs för att skapa en hel och sammanhängande utbildningskedja från gymnasienivå till forskningsnivå. Frågan är på intet sätt ny i kommunen och anledningen att en sådan utbildning fortfarande saknas har till största delen att göra med de ekonomiska förutsättningarna. Akademisk grundutbildning med teknisk inriktning förutsätter en mängd laborationer de inledande åren, vilket ställer stora krav på utrustning och utbildningslokaler. Det är kostsamt att upprätthålla utbildningen och givet en begränsad skala som i fallet Oskarshamn blir kostnaden per student lätt för hög. Oortodoxa metoder behöver utvecklas om det ska bli möjligt att bedriva denna typ av akademisk grundutbildning inom ramen för Novas verksamhet.

Utan att göra anspråk på en färdig lösning ser vi två typer av strategiska samarbeten som nödvändiga för att skapa förutsättningar för akademisk grundutbildning inom energiteknikområdet i Oskarshamn. För det första: Att samverka med andra lokala aktörer – i första hand Oscarsgymnasiet, ETEC, SKB/Äspö och eventuellt KSU – kring laborationsutrustning och laborationslokaler/miljöer. Det finns redan en mängd utrustning och lokaler/miljöer i kommunen för vilka en högre grad av samnyttjande bör vara möjlig – inte minst beaktat att nämnda aktörer i hög grad är intressenter i utvecklandet av en tydligare profil kring energiteknik. På så vis bör tillräcklig kostnadseffektivitet kunna uppnås kring utbildningens materiella förutsättningar.

För det andra: Att bygga vidare på befintlig samverkan med KTH och Linköpings universitet. KTH kan bidra med kunnande kring upplägget av utbildningen och kan som ”fadder” ge den nödvändig kvalitet och legitimitet. Linköpings universitet (LiU), som Nova hittills främst samverkat med inom området hälsa, har Energisystem som ett tvärvetenskapligt temaområde med såväl akademisk grundutbildning som magisterpåbyggnad och forskning inom området. Samverkan med LiU skulle framför allt kunna omfatta lektorsresurser, men också användandet av deras lokaler och materiella utrustning för extraordinära laborationer som förekommer mindre frekvent. Avståndet är inte längre än att lektorer kan ta sig till Oskarshamn eller studenter till Linköping för utbildningsinsatser vid enstaka tillfällen. Föreläsningar med hjälp av videolänk är naturligtvis också en möjlighet liksom annan handledning och kunskapskontroll med hjälp av IT. Givetvis går det inte att bygga hela verksamheten kring ett sådant upplägg,

men som komplement till lokala resurser kan det vara ett alternativ för att få ner kostnaden och möjliggöra utbildningen.

Det är inte realistiskt att organisera en akademisk grundutbildning inom energiteknik helt utifrån egna resurser i Oskarshamn, utan strategisk samverkan är absolut nödvändig. Sådan samverkan kan också bidra till ett starkare rekryteringsunderlag – i synnerhet om man genom KTH och LiU också kan marknadsföra sin utbildning. Detta bör vara genomförbart om upplägget utformas på så vis att dessa uppfattar utbildningen i Oskarshamn som ett intressant komplement till den egna verksamheten. Något som NOVA:s magisterutbildning ”Sustainable Energy Engineering” visat är möjligt. Samverkan mellan de tekniska högskolorna/universiteten är mer en regel än ett undantag och Tema Energisystem på LiU samverkar exempelvis både med KTH och Chalmers samt med Uppsala universitet. Befintliga strukturer finns således att bygga vidare på, men mycket återstår att göra innan en ny utbildning är på plats.

En lokal akademisk grundutbildning inriktad på energiteknik skulle naturligtvis även underlätta för en lokal FoU-plattform att växa fram, då tillgången till studenter, forskare och lärare ökar. Det bör finnas goda möjligheter att kombinera lokala forskningsinsatser med lektorstjänstgöring inom en dylik utbildning. Något som både stärker forskarnas försörjningsmöjligheter och möjliggör kunskapsöverföring från utbildningssystemets spets till de underliggande delarna. En potentiellt slagkraftig korsbefrukning således, om alla bitar faller på rätt plats.

4.2.4 Lokal FoU-plattform

När det gäller den lokala FoU-plattformen finns som nämnts redan långtgående planer om ett samarbete med SKB men även genom de kontakter som utvecklas med KTH. Det senare handlar i hög grad om en kommersialiseringsplattform för lokala idéer och innovationer, vilket vi valt att behandla som en del av konceptet Entreprenöriella Oskarshamn. I detta avsnitt fokuserar vi således enbart på FoU, dvs möjligheterna att utveckla en lokal forskningsplattform som en del av det lokala utbildnings- och kunskapsutvecklingssystemet.

SKB:s verksamhet utgör en given kärna i utvecklandet av en lokal forskningsplattform i Oskarshamn. Den första disputationen med anknytning till Äspölaboratoriet/Äspö Forskarskola har ägt rum i mars 2007 och fler kommer att följa. Äspölaboratoriet får rent generellt anses vara en väletablerad och internationellt uppmärksammas forskningsmiljö av tämligen unik karaktär – Äspölaboratoriet är inom IAEA erkänt som ett Center of Excellence. Därtill kommer SKB:s verksamhet i Kapsellaboratoriet och de tekniker som utvecklats i samband med KBS-3-metoden.

Den befintliga forskningsverksamheten i Oskarshamn är således i hög grad knuten till SKB och därtill i mångt och mycket beroende av forskarkompetens från KTH med flera externa aktörer. En stor del av de experiment som utförs på Äspö genomförs av externa forskargrupper utan annan koppling till Oskarshamn än just den unika laboratoriemiljö som erbjuds. Forskningsverksamhetens lokala effekter blir i dessa fall främst en stimuli till den lokala besöksnäringen, medan kopplingarna till den lokala ekonomin och det lokala näringslivet i övrigt är av mer begränsad karaktär.

Intressant för en vidareutveckling av den lokala forskningsmiljön är att öka mängden forskning som sker med Oskarshamn som bas och att bredda den till att omfatta fler lokala aktörer än SKB och hitta brytpunkter med fler lokala verksamheter än de kärntekniska. Rent tematiskt är det emellertid hållbara energisystem ur en tämligen bred, tvärvetenskaplig infallsvinkel som fortsättningsvis bör vara huvudspåret för den lokala forskningsmiljön. Den befintliga forskningen kan dock utvecklas och fler aktörer involveras för att öka dynamiken och mångfalden inom denna forskningsmiljö samt generera nya verksamheter till kommunen.

Ett första spår, som också är på väg att genomföras, är att genom avtal mellan SKB och Nova låta den senare arbeta för en breddad forskningsverksamhet utgående från SKB:s kärnverksamhet och forskningsaktiviteter. I anslutning till detta ges även möjlighet att med internationell

inriktning arbeta med specialutbildningar inom kärnavfallsområdet. Här kan man även tänka sig en breddning mot det samhällsvetenskapliga området, där erfarenheterna från LKO-projektet tas tillvara i forskning och utbildning kring samhällsaspekter av kärntekniska anläggningar. Svårigheterna ligger främst i att uppnå tillräcklig massa och skapa en stimulerande forskningsmiljö som kan attrahera forskarkompetens. Detta gäller inte minst sådan verksamhet som inte faller inom ramen för SKB:s forskningsprogram, utan har sin grundfinansiering från och huvudsakliga koppling till andra aktörer.

Ett andra spår är att lägga grunden till ett lokalt forskningsinstitut inom hållbara energisystem, knutet förslagsvis till KTH alternativt Linköpings universitet. Institutsforskningen kan både vara inriktad på industriell tillämpning – med kopplingar till företag som exempelvis OKG, SKB, Södra Cell eller Saft – och av mer grundforskningskaraktär. Oavsett är det i första hand anslagsfinansierad forskning vi talar om, vilket minskar beroendet av SKB som lokal forskningsfinansiär. Den tilltänkta verksamheten bör främst förlita sig på disputerad forskarkompetens, men även doktorander kan tas in när verksamheten är stabil. För de senare krävs dock sannolikt kompletterande externa resurser för handledning och kursverksamhet. En akademisk grundutbildning inom området, som berördes i föregående avsnitt, samt den nystartade magisterpåbyggnaden utgör också två viktiga bitar dels för kompetensförsörjning till den lokala forskningsmiljön, dels för forskarnas möjligheter att genom undervisningstjänstgöring förbättra försörjningsmöjligheterna (gäller inte minst doktorander) samt föra ut kunskap.

En början på uppbyggnad av ett sådant lokalt forskningsinstitut kan vara att närma sig de statliga aktörerna inom kärnkraftområdet – SKI som forskningsfinansiär och SSI som både forskningsfinansiär och forskningsutövare. Statsmakten är väl medveten om att Kalmar län snarast är underförsörjd på statlig verksamhet och att de statliga forskningsanslagen till aktörer i länet likaledes är på en blygsam nivå. Detta tillsammans med närheten till kärnteknisk verksamhet avseende såväl produktion av el som hantering av restprodukter är goda argument för att stöda ett forskningsinstitut inom hållbara energisystem i Oskarshamn.

Svårigheterna i detta gäller i första hand tillgången till nödvändig forskarkompetens och möjligheterna att upprätthålla en kvalitativ forskarmiljö. Genom samverkan med KTH och Linköpings universitet, men även andra nationella och internationella forskningsaktörer, torde denna typ av svårigheter emellertid kunna överkommas. SKB:s befintliga verksamhet kan sägas utgöra ett ”bevis” på att det är fullt möjligt att bedriva kvalificerad forskningsverksamhet i Oskarshamn. Kan finansiering ordnas bör kompetensförsörjningen vara ett praktiskt problem som är möjligt att överkomma. Risken är emellertid att verksamheten fastnar i slutförvarsspåret och att forskning kring andra frågor inom området hållbara energisystem får svårt att växa fram.

En utvidgad och breddad lokal forskningsverksamhet kan också ligga till grund för en större satsning på gästforskning/forskarutbyte och forskningskonferenser inom området hållbara energisystem. Något som både kan förväntas ha positiva effekter på den lokala forskningsverksamheten och kommunens besöksnäring. Sådan verksamhet finns redan i dagsläget, men bör kunna utvecklas vidare. Tillgänglighetsaspekten är emellertid av stor vikt i detta sammanhang, och förbättrade kommunikationer genom direktflyg från Kalmar till Köpenhamn skulle vara av stort värde då Oskarshamn därigenom kommer närmare resten av forskarvärlden.

Som nämnts pågår aktiviteter kring utveckling av den lokala forskarmiljön och forskarverksamheten i Oskarshamns kommun. En verksamhetsutvecklare kommer att anställas inom Nova med uppgift att driva planerna vidare och nå konkreta uttryck. Vår främsta rekommendation till detta arbete är att inte skapa ett alltför stort beroende av SKB som huvudsaklig aktör och forskningsfinansiär. SKB:s verksamhet är som mest intensiv inför etableringen av ett slutförvar. När förvaret väl är under byggnation kan SKB:s intresse av naturliga skäl förväntas skifta från FoU till operativ drift, vilket också kan förväntas få genomslag i den forskningsverksamhet som bedrivs i Oskarshamn. Detta gäller sannolikt än mer om slutförvaret skulle lokaliseras till Forsmark. Om den lokala forskningsverksamheten inte utvecklar fler ben att stå finns en given risk att den så småningom ebbat ut. Just av detta skäl är det viktigt att den lokala

forskningsplattformen ”ägs” av en fristående aktör som Nova (alternativt ett forskningsinstitut knutet till KTH eller LiU) och att fler intressenter (finansiärer, samarbetspartners) involveras i detta utvecklingsarbete.

4.3 Entreprenöriella Oskarshamn

I nulägesanalysen av Oskarshamns kommun konstaterades bland annat att det lokalt förankrade företagandet och entreprenörsandan är svagt utvecklade i kommunen. Oskarshamn ligger därtill återkommande i botten av Svenskt Näringslivs mätningar av företagsklimatet i Sveriges kommuner. Framtidsförväntningarna knyts allt som oftast till storföretagens utveckling och SKB:s verksamhet och i mindre utsträckning till möjligheten att skapa nya företag med grogrund i den småländska myllan. För att bredda basen i och uppnå förnyelse av kommunens näringsliv är det angeläget att kommunen arbetar för ett stärkt lokalt nyföretagande och entreprenörskap, samt en ökad lokal kapitalbildning och ett förbättrat företagsklimat i kommunen.

I behandlingen av kommunens strategiska utvecklingsområden i kapitel tre påpekades också behovet av åtgärder för stärkt entreprenörskap och lokalt risktagande för att tillvarata potentialen inom energi- och miljöteknikområdet och för skapandet av en image som ”möjligheternas kommun” med utrymme att förverkliga idéer. I föregående avsnitt behandlades därtill F:et i en tilltänkt lokal FoU-plattform. Kvarstår att behandla U:et, dvs en lokal, näringslivsanpassad utvecklingsplattform för kommersialisering av idéer och innovationer.

Innan vi går in på konkreta insatser för ett stärkt lokalt företagande och entreprenörskap i Oskarshamns kommun behöver dessa placeras in i ett sammanhang av befintliga resurser och aktörer. För detta ändamål har vi ritat upp en schematisk struktur för målgruppsdifferentierad entreprenörskaps- och företagsutveckling i Oskarshamn. Målet är att visa på vad som redan finns, vad som saknas och hur en helhet kan skapas genom vissa kompletteringar till strukturen.

4.3.1 Struktur för entreprenörskaps- och företagsutveckling i Oskarshamns kommun

I Oskarshamn finns ett antal aktörer som arbetar med företagsutveckling. FöretagsCentrum i Oskarshamn (FCO) och ALMI är två av de mest tongivande, men även aktörer som de kommersiella bankerna, NOVA, Företagarna m fl erbjuder visst stöd. Om man ser till de olika komponenterna i företagsutvecklingsarbetet ser situationen ut ungefär som följer:

Rådgivning

- Starthjälp, fås av FCO.
- Affärsskola, erbjuds av ALMI.
- Affärsverifiering, erbjuds i viss mån av ALMI och de kommersiella bankerna, men för affärsidéer baserade på teknisk innovation krävs samarbete med KTH och/eller Innovationsbrons koncept Formas Verifiering.
- Affärsutveckling, erbjuds av ALMI.

Nätverk

- Entreprenörsmentorer, saknas på formaliserad grund, men kan sannolikt skakas fram genom existerande nätverk, vilket vore värdefullt för inte minst unga entreprenörer.
- Finansiell, juridisk, redovisnings och revisionsexpertis, erbjuds av kommersiella aktörer.
- Sakområdesexpertis, finns inom NOVA och dess nätverk inom den akademiska världen.

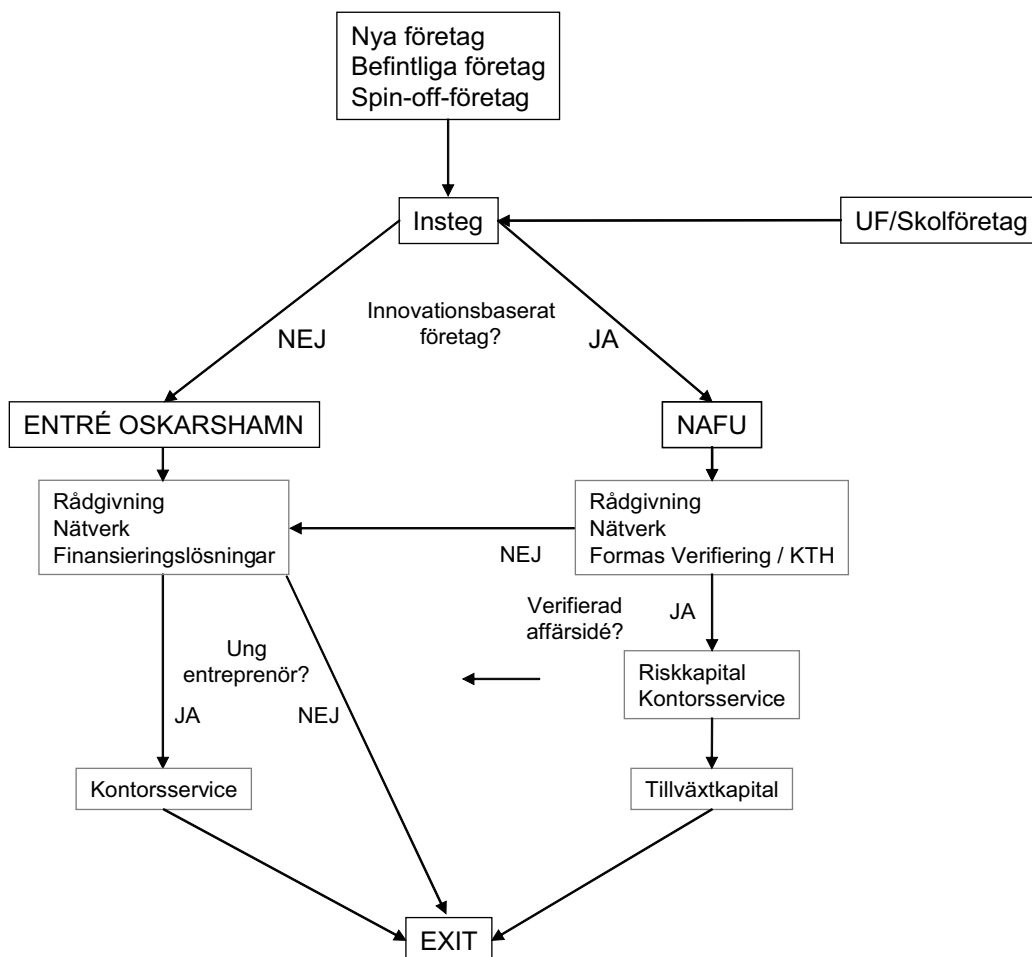
Finansieringslösningar

- Såddkapital, kan sökas genom Länsstyrelsen och Innovationsbron.
- Riskkapital, saknas i princip lokalt – finns varken lokala affärsänglar eller investmentbolag inriktade på den tidiga kommersialiseringsfasen. Behöver kompletteras!
- Tillväxtkapital, erbjuds av ALMI, banker (kreditgarantiföreningar), Industrifonden m fl.

Kontorsservice

- Finns lokaler på kommersiell bas, dock saknas subventionerad lösning för företag i etableringsfasen. Sådan bör tas fram för särskilt utvalda målgrupper

Mycket av det som behövs finns med andra ord redan i kommunen eller erbjuds genom befintliga nätverk. Dock saknas en sammanhängande bild som tydliggör systemet för företagen och de företagsutvecklande aktörerna – en brist som ofta uppmärksammas när företag i nationella och regionala undersökningar tillfrågas om brister och förtjänster i de företagsbefrämjande systemen. I figur 4-2 presenteras en struktur för målgruppsdifferentierad företagsutveckling i Oskarshamns kommun, med ambition att både ta vara på de aktörer/kompetenser som finns och att differentiera stödet beroende på vilken typ av företag det handlar om.

Figur 4-2. Målgruppsdifferentierad företagsutveckling i Oskarshamn.

Några fundamentala utgångspunkter i systemet bör vara som följer:

En dörr in: Företagen ska inte behöva leta efter rätt aktör för att få svar eller hjälp, utan känna till var den gemensamma dörren till systemet finns och sedan slussas vidare till rätt insats och aktör. Detta ska gälla oavsett om det är skolföretag, nya företag, befintliga företag eller spin-off-företag som söker hjälp från det företagsutvecklande systemet. Vår bedömning är att FCO bör utgöra denna gemensamma dörr in till systemet.

Entré Oskarshamn: Bör vara den generella plattformen för företagsutveckling i Oskarshamn. Företag bör erbjudas samma hjälp oavsett verksamhetsinriktning eller bransch, med möjlighet till rådgivning samt tillgång till nätverk och existerande finansieringslösningar. Drivs av FCO i samverkan med ALMI med flera aktörer. Som en särskild insats riktad mot unga entreprenörer erbjuds subventionerad kontorservice under etableringsfasen. Denna möjlighet saknas idag och behandlas därför mer utförligt i avsnitt 4.3.2.

NAFU: Utgör en plattform för innovations- och kunskapsintensivt företagande, dvs produkter med högt teknik- eller kunskapsinnehåll. Företagen erbjuds rådgivning och tillgång till nätverk, där främsta skillnaden mot erbjudandet inom Entré Oskarshamn utgörs av att företagen inom NAUFU också får tillgång till kompetensnätverk inom Nova. Därtill bör det inom NAUFU ställas krav på verifiering av affärsidéns tekniska och kommersiella bärkraft innan ett breddat stöd erbjuds. Sådan verifiering kan lämpligen ske genom existerande kontakter med KTH alternativt genom Innovationsbron/Formas Verifiering som också erbjuder finansiering för detta.

De företag inom NAUFU som inte genomgår godkänd verifiering bör inte erbjudas fortsatt stöd inom NAUFU, utan istället slussas till Entré Oskarshamn och det generella erbjudandet gällande företagsutveckling. För de företag som genomgår verifiering med godkänt resultat bör såväl riskkapitallösningar som kontorservice erbjudas samt i ett senare skede tillväxtkapitallösningar. För de sistnämnda finns befintliga lösningar genom aktörer som ALMI, Industrifonden och de kommersiella bankerna. Däremot saknas lokalt förankrat riskkapital och subventionerad kontorservice för företag i etableringsfasen, varför detta behandlas mer utförligt i avsnitt 4.3.3.

En tydlig exit: Företagen ska vara medvetna om begränsningarna i det företagsutvecklande systemet – vad som erbjuds och på vilka villkor – och förberedas för ett utträde, varefter de måste fortleva på egen hand. Detta är i de flesta fall ingen stor sak – i synnerhet inte för de företag som endast mottagit begränsat stöd i form av rådgivning och mer standardiserade finansieringslösningar från exempelvis ALMI. Sådana hjälpinsatser tenderar dessutom att återkomma och bör så få göra enligt gällande villkor. Detta gäller än mer stöd i form av tillgång till nätverk, rådgivning, ”boksluts-/näringslivsdagar” och liknande insatser, där det snarast är en fördel med bred uppslutning. På så vis kan exempelvis kunskapsseminarier delfinansieras genom att en avgift tas ut. För de företag som erbjuds subventionerad kontorservice bör en successiv upptrappning av utdebiterad hyra ske, så att de när dagen för exit närmar sig har exponerats mot en kostnad likvärdig med vad de kommer att möta på den öppna marknaden.

Detta var en översikt av hur ett komplett system för företagsutveckling i Oskarshamn skulle kunna struktureras/organiseras utifrån befintliga aktörer och erbjudanden. Behov kvarstår dock av kompletteringar avseende subventionerad kontorservice för unga entreprenörer samt innovations- och kunskapsintensiva företag i etableringsfasen och för den senare gruppen även lösningar på riskkapitalfrågan. Låt oss gå lite närmare in på dessa.

4.3.2 Inkubator för unga entreprenörer

Inom ramen för det pågående nationella Entreprenörskapsprogrammet bedrivs ett projekt, Storgatan 61, i Luleå väl värd att hämta inspiration från när det gäller insatser riktade mot unga entreprenörer.

Storgatan 61 är en inkubator för ungdomar mellan 19–30 år där möjligheten att praktiskt driva affärs- och tjänsteföretag erbjuds. I en centralt belägen lokal i Luleå får deltagarna under 1,5 år driva sin verksamhet och erhåller stöd i form av konsulttjänster och coaching samt utbildning inom de områden där de behöver kompetensförstärkning. Projektet erbjuder tillgång till ett omfattande nätverk av personer med erfarenhet av företagande. Storgatan 61 drog igång sin verksamhet i januari 2006 och nu är åtta affärsföretag och fem tjänsteföretag verksamma i de gemensamma lokalerna. Projektet ägs av Innovation Norrbotten och finansieras med medel från Nutek, länsstyrelsen, landstinget, Längmanska Forskningsrådet och Luleå kommun.

Under hösten 2005 annonserades projektet och ansökningar togs sin. Urvalet av deltagare baserades på en presentation av respektive affärsidé samt intervjuer och man fick ansökningar från hela landet. Vad gäller antalet deltagare var det lokalerna som avgjorde, då projektet fått tillgång till en centralt belägen galleria med butiksutrymmen för åtta affärer samt kontorsutrymmen för tjänsteföretag.

Den första utbildningen som erbjöds företagarna var en allmän grundkurs om företagande som gav en bred bas att bygga vidare på. Vidare anpassades och anpassas utbudet av kurser och kompetensutveckling efter deltagarnas gemensamma eller individuella behov. Varje företagare har även kontinuerlig kontakt med en kompetensutvecklare för bästa möjlighet till utveckling, och då specialkompetens efterfrågas tas konsulter in.

Storgatan 61:s tretton företag startades upp i februari och låg under de första sex månaderna som dotterbolag under Innovation Norrbotten AB för att få aktivitetsstöd. Denna organisationsform gav företagarna de ekonomiska förutsättningarna att direkt komma igång med sina verksamheter. Avknoppning av företagen skedde efter sex månader och nu är alla företagen självgående.

Vad gäller organisationsformer leds verksamheten av en projektledare samt en assistent. Det är projektet Storgatan 61 som hyr lokalerna och i sin tur hyr ut butiks- eller kontorsutrymmen till företagen för subventionerat pris. För affärsföretagen har detta upplägg varit avgörande då det ofta annars bedöms som alltför riskfyllt för en nyföretagare att hyra butikslokaler som i regel är dyra.

Tanken var från början att man skulle säga upp företagen som hyresgäster efter 1,5 år då den första projektomgången är slut. Nu ser man det dock så att butikerna måste få stanna för att få en fullgod chans till överlevnad medan tjänsteföretagen kan söka nya lokaler så att en ny omgång deltagare kan tas in.

Storgatan 61 har fått mycket lokal och regional uppmärksamhet då man inte bara fungerat som ett bollplank till unga entreprenörer utan har gett ungdomar den faktiska möjligheten att starta upp nya företag. En löpande utvärdering av verksamheten sker i samverkan mellan ledning och deltagare, och målet är att arbeta fram ett koncept för arbete med nyföretagande som andra kommuner kan använda. Redan nu har man erfarenhet av den första, mest kritiska, uppstartningsfasen och är inne i nästa fas, den löpande verksamheten. Företagen har haft bra omsättning under det första året och erfarenheterna av detta sätt att lyfta fram nya företag har varit mycket goda.

Avgörande faktorer har varit möjligheten till aktivitetsstöd under företagets första sex månader, den dynamiska utformningen av utbildning och kompetensutveckling samt rätta lokaler. Det nära stödet från projektledningen, nätverket och framförallt mellan deltagarna har gett de nya företagen goda förutsättningar att etablera sig på marknaden och överleva de första kritiska åren. De främsta problemen i konceptets realisering har varit att marknadsföra de deltagande företagen på rätt sätt. Det är viktigt att de nyöppnade butikerna inte ses som ”projekt” utan som vanliga affärer vilket har varit svårt att kommunicera till kunderna i staden. Samtidigt som det var positivt att företagen till en börjar var dotterbolag inom Innovation Norrbotten AB och på så sätt fick aktivitetsstöd, medförde det även en komplicerad administration i revisionshänseende.

Drivhus för unga entreprenörer i Oskarshamn

Storgatan 61:s koncept skulle på flera sätt vara fördelaktigt att genomföra i Oskarshamns kommun. Argumenten är bland annat som följer:

- Attitydförändring och ett mer entreprenöriellt förhållningssätt är sannolikt lättast att uppnå i den framväxande generationen.
- Kommunens ungdomsarbetslöshet har ökat på senare tid då det bland annat har blivit svårare för ungdomar att gå direkt från gymnasieskolan till arbete. Ungdomar har generellt en svag position på arbetsmarknaden och skulle gynnas av förbättrade möjligheter till alternativa sysselsättningsstrategier i egen regi.
- Ungdomar saknar ofta ekonomiska förutsättningar att starta företag, men kan med subventionerad kontorsservice, aktivitetsstöd, rådgivning och samverkan lättare etablera sig som företagare.
- Ett drivhus för unga entreprenörer kan fånga upp gymnasieelever som drivit UF-företag och därigenom bilda en länk från skolföretagande till utövande av kommersiell verksamhet.
- Det bör finnas möjligheter att, i likhet med Luleåexemplet, locka unga entreprenörer från övriga länet och kanske också övriga landet till en dylik satsning, vilket både skulle gynna kommunens befolkningsutveckling/profil och ge fler entreprenöriella förmågor till kommunen.

En anpassning av konceptet behöver dock ske utifrån Oskarshamns förutsättningar och behov. I praktiken finns möjlighet att med tämligen kort varsel starta upp en drivhusverksamhet riktad mot unga entreprenörer. Ledigt utrymme för subventionerad kontorsservice finns i anslutning till FCO:s lokaler och kan iordningställas till förhållandevis begränsad kostnad. Rådgivning, nätverk och finansieringslösningar kan erbjudas inom ramen för det generella konceptet kring Entré Oskarshamn. Det som saknas är främst en avgränsning av målgruppen samt utformande och finansiering av ett skräddarsytt koncept som kan marknadsföras inom och utanför kommunen.

Utarbetande och marknadsföring av ett skräddarsytt koncept är nödvändigt för att snabbt få in ett antal företag i systemet och ge det en ”rivstart”. Om man endast bereder utrymme för subventionerad kontorsservice för unga företagare utan att tydligt koppla ihop det med övriga erbjudandena inom Entrén samt målgruppsanpassa såväl budskapet som marknadsföringen riskerar satsningen falla platt. Det är således angeläget att starta upp verksamheten som ett eget projekt, med egen verksamhetsplan och budget.

Med tanke på näringsstrukturen i Oskarshamns kommun, erfarenheterna från Storgatan 61 och vad som kan uppnås till rimlig kostnad framstår en inriktning på tjänsteföretag som lämplig. Omkring 6–8 kontorsplatser kan iordningställas i FCO:s lokaler och varför inte göra som i Storgatan 61 och låta de unga entreprenörerna själva vara med i processen och skapa sin egen kreativa arbetsplats. Men först gäller det att få tag på dem. För att lyckas med detta utformas ett tydligt och attraktivt erbjudande bestående av bland annat affärsskola, individuell coaching, ”företagsfaddrar” (mentorer lämpade att jobba med målgruppen), startstöd/aktivitetsstöd (om möjligt) och ett års kontorsservice med låg men successivt upptrappad hyra. Erbjudandet riktas dels mot ungdomar som under de senaste åren medverkat i UF-verksamhet, dels mot en bredare grupp av potentiella intressenter genom annonsering i och utanför kommunen. Det är dock angeläget att konceptet inte utformas som en arbetsmarknadspolitisk insats, utan riktar sig till unga entreprenörer med höga ambitioner för sitt företagande och som mycket väl kan ha en fast anställning men väljer att göra detta istället. Idealt är att i likhet med Storgatan 61 upparbeta ett sådant intresse att ett urvalsförfarande kan göras baserat på affärsidé.

Finansiering av projektet kan exempelvis ske genom samverkan mellan kommunen, FCO, Länsarbetsnämnden/Af, ALMI, Länsstyrelsen och Företagarna samt med stöd från det operativa programmet för regional konkurrenskraft och sysselsättning 2007–2013 som träder i kraft under

innevarande år. Kostnaden är emellertid begränsad och utgörs främst av den deltidstjänst som sannolikt är nödvändig för en initial försöksperiod om förslagsvis två till tre år. Därefter bör projektet utvärderas innan det drivs vidare alternativt läggs ner.

En realistisk ambition i ett dylikt projekt är att arbeta med omkring fem företag per år eller omkring 15 företag under en treårsperiod. Målet bör vara att huvuddelen av dessa ska vara så seriösa att de fullföljer försöket att etablera sig på marknaden. Av dem som lyckas etablera sig kan kanske hälften förväntas överleva det första verksamhetsåret på kommersiell grund. Kan projektet redovisa sådana siffror efter en initial försöksperiod är det väl värt att driva vidare. Om det däremot visar sig att en betydande del (ungefär en tredjedel eller mer) av företagen avvecklas innan de ens skolats om ”från drivhus till friland” och få företag (mindre än en femtedel) överlever ett första verksamhetsår, bör det nog övervägas om det är värt att fortsätta verksamheten. Exemplet Storgatan 61 visar dock att resultatet kan förväntas bli positivt och att konceptet är värt att pröva.

4.3.3 Plattform för kommersialisering av idéer och innovationer: U:et i FoU

I likhet med vad som gäller för målgruppen unga entreprenörer bör ett tydligt koncept även utformas kring målgruppen innovationsinriktade/kunskapsintensiva företag. Detta bör ske på tämligen bred front och rikta sig mot såväl nya företag som befintliga företag och potentiella spin-off-företag i och utanför kommunen. Profilmrådet energi- och miljöteknik bör lämpligen prioriteras även om utrymme också behöver finnas för andra typer av verksamheter med god potential och högt innovations-/kunskapsinnehåll.

En första målgrupp kan vara lokala företag inom energi- och miljöteknik som har idéer utanför kärnverksamheten som kan få ett kommersiellt liv inom ramen för en dylik satsning. En annan tänkbar målgrupp är leverantörer och partner till storföretagen i Oskarshamn, som kan se fördelar i att driva kommersialiseringsprojekt i nära anslutning till en befintlig storkund och därigenom få möjlighet att även testa nya produkter mot denna. Något som även kan ske i samverkan mellan leverantör och kund i ett gemensamt utvecklingsprojekt. Formerna kan vara många och det gäller att inta en öppen inställning för att få igång intressanta projekt.

När det gäller rådgivning och nätverk finns det mesta på plats i Oskarshamn. En verifieringsprocess bör därtill kunna ordnas genom samverkan med KTH och/eller Innovationsbron. Tillgången på lokalt riskkapital behöver däremot förbättras för att verifierat bärkraftiga projekt ska kunna överleva en kommersialiseringsfas som många gånger kan sträcka sig över flera år. Aktörer som Industrifonden har inte gjort sig kända för att vare sig gå in i den riktigt tidiga kommersialiseringsfasen eller ägna någon större uppmärksamhet åt nya företag på små orter. En ny och lokalt förankrad aktör behövs således.

Vår bedömning är att ett lokalt investmentbolag, bildat av några större aktörer inom energi- och miljöteknikområdet, bör kunna sjasättas utan alltför stora problem. Flera av dessa är redan intressenter i Nova/NAFU och bör kunna se den självklara fördelen att bygga på med en riskkapitallösning för de idéer och innovationer som kan komma upp på banan. Om tio aktörer kan fås satsa mellan 100 000 och 500 000 vardera kan ett grundkapital skapas om kanske ett par, tre miljoner, dvs tillräckligt för att delfinansiera den tidiga kommersialiseringsfasen för ett eller två verifierade projekt. Lyckas man komma så långt och indikationer finns att något av projekten kan lyckas, bör det vara möjligt att genom nyemission, riktad mot en bredare grupp intressenter/affärsänglar och kanske till och med allmänheten, få in mer utvecklingskapital.

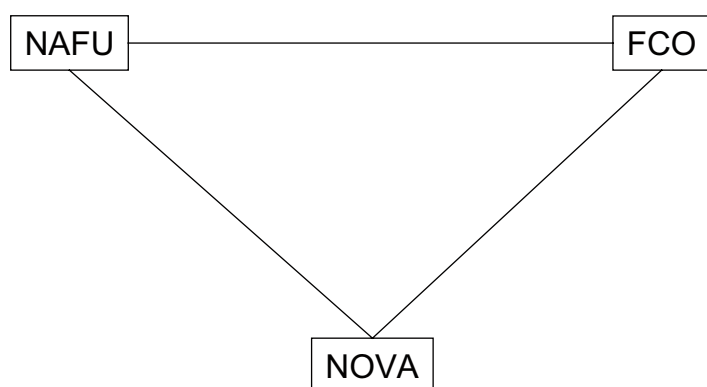
Parallellt med detta ser vi det som angeläget att Oskarshamns kommun tillsammans med regionala aktörer arbetar för en regional riskkapitalfond enligt ungefär samma upplägg som i Vestra Partnerinvest. Vestra har en egen riskkapitalfond på cirka 50 miljoner kronor att investera. Fonden är finansierad av EU:s regionala utvecklingsfond Mål 2 Västra, Nutek, länsstyrelserna i Värmlands län och Örebro län samt Västra Götalandsregionen. I Vestras uppdrag ingår att

rekrytera samarbetspartner som på lika villkor har kapacitet att gå in och investera i intressanta företag.⁴ Denna typ av upplägg bör vara möjligt att utarbeta även i Småland, och skulle markant öka tillgången på riskvilligt kapital i regionen.

Samtidigt som verifierade projekt exponeras mot lokala riskkapitalaktörer bör de även erbjudas kontorservice till subventionerat pris. Detta för att underlätta etableringsfasen och möjliggöra finansiellt fokus på själva kärnfrågan – att utveckla produkten. Fysiska utrymmen med sedvanlig kontorsutrustning kommer att behövas och kan med fördel ordnas nära den akademiska verksamheten i kommunen. Detta innebär i princip lokalisering antingen ute vid Äspölaboratoriet eller i anslutning till Nova. På så vis skapas möjlighet till samverkan mellan den akademiska verksamheten och den kommersiella utvecklingsverksamheten.

Lokalisering vid Äspölaboratoriet bedöms vara önskvärt för i första hand projekt med nära anknytning till SKB:s verksamhet. I dessa fall bör samlokalisering vara möjligt att uppnå, men är naturligtvis avhängigt huruvida lediga lokaler finns att disponera vid SKB:s anläggning. Att bygga ut på Äspö utgående från behov knutna till utvecklingsprojekt med stor risk att vara kortlivade kan knappast betraktas som motiverat. Däremot kan en utvidgad forskningsverksamhet kopplad till Äspölaboratoriet kombinerat med eventuella kommersialiseringsprojekt motivera sådan utbyggnad. Frågan behöver dock utredas närmare, inte minst vad gäller huvudmannskap och ansvarsförhållanden.

Lokalisering i anslutning till Nova kan på grund av utrymmesbrist inte bli aktuellt i samma byggnad. Dock finns inom ett stenkasts avstånd gamla Parkskolans gymnastiksal som bör vara närmast perfekt för ändamålet. Huset har ett spännande arkitektoniskt uttryck och kan sannolikt utvecklas till en kreativ miljö för kunskapsintensivt företagande. Att det dessutom ligger nästan vägg i vägg med både Nova och FCO får betraktas som en stor fördel. En kunskapens och företagandets triangel bildas och den närhet som i klustersammanhang alltid påtalas finns på plats på ett mycket påtagligt sätt. Planmässigt behövs inga ändringar för att huset ska kunna disponeras för detta ändamål och K-märkningen gäller endast husets exteriör, varför invändig ombyggnad är fullt möjlig. Huset är dessutom i kommunens ägo, så det enda återstående problemet är att finansiera en dylik satsning. Något som eventuellt kan ordnas genom att ytorna delvis hyrs ut på kommersiell bas och delvis används för tidiga kommersialiseringsprojekt inom NAFU.

Figur 4-3. Nyckelaktörer i en kunskapens och företagandets triangel i Oskarshamn.

⁴ Processen är som följer: Samarbetspartnern identifierar utvecklingsbara företag och ansvarar för de företagsekonomiska bedömningar som behövs. Vestra är med och finansierar analyserna/utredningarna. Samarbetspartnern fattar beslut om att investera eller att avstå från investering. Om samarbetspartnern och Vestra är överens om att gå in i ett företag, går båda in med en lika stor summa på lika villkor. Minimiinvestering för Vestra är 200 000 kr och maximiinvestering är 5 000 000 kr, vilket tillsammans med samarbetspartnerns insats innebär investeringsbelopp mellan 400 000 kr och 10 000 000 kr. Vestra blir genom sin investering delägare i företaget, men kan som mest äga 30 procent i ett företag. Samarbetspartnern ansvarar för att en kompetent kraft sätts in i företagets styrelse och för att Vestra framgent hålls informerad om företagets utveckling. Se www.vestrapartner.se.

Även utvecklingsprojekten inom NAFU bör exponeras mot en successivt stegrad kostnad för de lokaler som erbjuds till subventionerad hyra. En plan bör upprättas för när utträde förväntas ske samt vilka förberedelser som krävs för att projektet ska klara ett liv utanför NAFU. Finns substans i projektet bör tillväxtkapital kunna ordnas, dels genom fortsatt intresse från lokala, regionala, nationella och kanske även internationella riskkapitalister, dels genom aktörer som ALMI, Industrifonden, de kommersiella bankerna med flera.

De projekt som träder in i NAFU bör vara organiserade i form av aktiebolag, för att underlätta finansiering och ge nödvändig tydlighet kring ägar- och intresseförhållanden. Den stora utmaningen är emellertid att just få in projekt. Här får man sannolikt räkna med att det kan gå lite trögt tills man med det goda exemplets makt kan skapa positiv uppmärksamhet kring de möjligheter som ges av NAFU. Fokus bör därmed initialt ligga på att skapa ett eller ett par sådana goda exempel snarare än att nå volym i verksamheten. Hellre ett lyckat än flera halvdana projekt för att uttrycka det enkelt. På lite längre sikt kan ambitionen höjas, men även då gäller naturligtvis att systemet är till för företagen och inte företagen för systemet. Med detta menas att det inte får bli ett självändamål att få in projekt i NAFU, utan den konkreta nyttan av att gå in med företagsutvecklande insatser och potentialen i projektet måste prövas kritiskt i varje enskilt fall. Därigenom väcks även insikten att den organisation som skapas kring detta måste vara både "lätt" och flexibel – något som bör gå att uppnå med den modell vi presenterat tidigare där man till stor del bygger på befintliga aktörer och verksamheter.

4.4 Attraktiva Oskarshamn

Oskarshamn har sedan nästan 30 år tillbaka haft en negativ befolkningsutveckling, vilket ställer kommunen inför avgörande frågor gällande den framtida utvecklingen. Stagnation på arbetsmarknaden, minskade skatteintäkter och svårigheter att upprätthålla en god och decentraliserad kommunal service är bara några problem som kommer i kölvattnet av en successivt minskande befolkning. Lite förenklat har kommunen två alternativa strategier att välja på: att anpassa sig till rådande trend och krympa kostymen eller att göra allt för att vända utvecklingen och locka nya inflyttare. Det senare är förstas att föredra, men förutsätter att kommunen kan erbjuda människor en attraktiv livsmiljö dit de vill flytta och/eller stanna kvar.

Vad som är en attraktiv livsmiljö är inte något fast bestämt, utan relaterar till individers personliga behov och önskemål. Hur och var man vill bo och arbeta samt vad man betecknar som attraktivt är i högsta grad en subjektiv upplevelse. Inom ramen för åldersdefinierade målgrupper kan dock vissa gemensamma drag utkristalliseras.

I ung vuxen ålder (19–30 år) är betydelsen av en bra arbetsmarknad och möjlighet till eftergymnasiala studier vanligtvis mer avgörande än själva boendet. Denna grupp flyttar ofta till de större städerna, som erbjuder ett stort utbud av utbildning och arbete men också en "puls" som tilltalar en stor del av denna åldersgrupp. De flyttar också längre sträckor än andra åldersgrupper. Att ungdomar utbildar sig och skaffar en bredare bas av erfarenheter är i grunden positivt. Det som framför allt kan göras är att, precis som sker, erbjuda lokala alternativ till exempelvis högre utbildning och därigenom begränsa den nettoutflyttning inom åldersgruppen 19–30 år som är svår att komma ifrån i en mindre arbetsmarknadsregion som Oskarshamn

De något äldre individerna som närmar sig eller befinner sig i familjebildande ålder (30–40 år) prioriterar ofta en kombination av god arbetsmarknad, goda kommunikationer och bra boendemiljö med trygga uppväxtförhållanden medan det för individer i medelåldern (40–60 år) ofta är just boendemiljön som är avgörande. Vad som ingår i begreppet bra boendemiljö är mycket individuellt men generellt kan sägas att för barnfamiljer ingår god barnomsorg, skolor, rekreation och fritidsaktiviteter som viktiga ingredienser medan det för lite äldre kan handla om tillfredställande service, social samvaro/föreningsliv, kulturutbud och natursköna/nära miljöer. Boendemiljö handlar således om boendet i stort där bostaden värderas tillsammans med hur väl den integrerar med naturmiljö, kulturmiljö, infrastruktur och serviceutbud.

Enligt en studie som kommunförbundet genomfört⁵ är det inflyttargrupper såsom barnfamiljer, äldre samt de med en något lägre utbildning som bor kvar en längre tid vid flytt till mindre kommuner. Ser man till varifrån inflyttarna till mindre kommuner kommer ifrån så utgjordes omkring en tredjedel av människor från det lokala arbetsmarknadsområdet. Människor i övre medelåldern flyttar framför allt lokalt/regionalt.⁶ Den största gruppen, ungefär 40 procent, tillhörde gruppen övriga inrikes inflyttare, medan endast en sjättedel var hemvändare och omkring tre procent var medflyttare, dvs de bodde tillsammans med en hemvändare.⁷

Idag satsar många kommuner stort på att locka ”hemvändare”, samtidigt som vissa studier pekar på att denna grupp är minst mottaglig för riktade marknadsföringsinsatser. Istället är det de tidigare emotionella banden i personens boendeuppväxtmiljö som avgör huruvida dessa individer är benägna att flytta tillbaka eller inte /Nutek 2006 s 44/. Platsmarknadsföring för att locka nya inflyttare bör således i högre grad tala till individer som saknar erfarenhet av Oskarshamn än de som har en historia i och som mer än väl känner till kommunen. Dock finns det förstas skäl att även informera de sistnämnda om vad som händer i kommunen kring evenemang och aktiviteter, nya investeringar eller bostadsområden med mera.

4.4.1 Målgrupp 1: Högutbildade människor i familjebildande ålder

Oskarshamn har i dagsläget en stark arbetsmarknad samtidigt som den också är relativt ensidig och isolerad, vilket gör den utsatt och känslig för förändringar. Fyrtioalisternas pensionsavgångar har börjat märkas och behovet av ersättningsrekrytering kommer att vara tämligen stort de kommande åren. I kombination med successivt höjda kompetenskrav innebär det en stigande efterfrågan på människor med högre utbildning.

Utbildningsnivån hos den arbetsföra befolkningen i Oskarshamn är för närvarande lägre än riksgenomsnittet. Detta gäller även den inpendlade arbetskraften. För att rekrytera specialistkompetens måste näringslivet ofta söka långt utanför kommunen och den lokala arbetsmarknadsregionen. Inflyttning av kompetens med högre utbildning är således i hög grad en nödvändighet för att klara arbetsmarknadens behov.

Flyttströmmarna uppvisade under 2004 och 2005 sammantaget ett svagt positivt netto. Nettoinflyttningen har under senare år varit som störst för åldersgrupperna 0–15 år samt 30–45 år, dvs bland barnfamiljer. Viktigt att notera är att nästan 30 procent av de totalt 361 vuxna inflyttarna i familjebildande ålder dessutom hade högskoleutbildning, vilket medförde att de bidrog till att höja den generella kompetensnivån i Oskarshamn. Flyttströmmarna inom denna åldersgrupp handlar främst om en inomregional dynamik och attraktionskraft. Utöver flyttrörelser från närområdet sker även viss flyttning till och från storstadsregionerna samt vissa universitetsstäder och då inte minst Linköping.

I dagsläget har kommunen god potential att upplevas som attraktiv boendekommun för människor i yrkesverksam ålder. Den sysselsättningsmässiga utvecklingen i kommunen är stabil med ett gott arbetsmarknadsläge och stigande medelinkomster som tangerar riksgenomsnittet. Kommunen har lagt ner omfattande resurser på barnomsorg och skola, men även fritids- och rekreativmiljö med bland annat ett helt nytt badhus. Under 2000-talet har Oscarsgymnasiet, men även andra skolor i kommunen, fått utmärkelser som några av de bästa i Sverige.⁸ Det finns dessutom ett förhållandevis stort utbud av bostäder i kommunen. Oskarshamns kommun är en centralortskoncentrerad kommun där många gärna vill bo i villa nära centrum. Det finns idag ca 6 800 småhus i kommunen vilket betyder att ca hälften av bostäderna utgörs av villor. Omsättningen i attraktiva lägen är emellertid begränsad, inte minst i stadens centrala delar.

⁵ /Svenska Kommunförbundet och Arena för tillväxt 2002/.

⁶ /Glesbygdsvverkets årsbok 2001/. Rapporten kan vara intressant att dra paralleller från angående kring vilka faktorer som är viktiga vid val av boende för olika ålderskategorier.

⁷ /Svenska Kommunförbundet och Arena för tillväxt 2002/.

⁸ Tidningen Vård och Hälsa, nr 2, tisdag den 28 mars 2007.

Under senare tid har nyproduktionen av hus varit låg i kommunen. Det beror bland annat på en minskande befolkning, vilket resulterat i låga andrahandsvärden som inte svarar upp mot byggnationskostnader, samt ett generellt överskott på bostäder i kommunen.⁹ Därtill är tillgången på attraktiva tomter att bygga hus på begränsad vilket också hämmar nyproduktionen. På senare år har kommunen och mäklare i Oskarshamn noterat en ökande efterfrågan på tomter i centralorten. I slutet av år 2006 hade 140 hushåll anmält intresse till kommunens tomtkö varav 108 av dessa sökte i och kring centralorten.¹⁰ En enkätundersökning¹¹ riktad mot drygt tusen före detta Oskarshamnsbor vittnar också om att det finns många som kan tänka sig att flytta tillbaka om det finns möjlighet till arbete och kustnära boende. Möjligheten att få bo vid havet är en viktig faktor för att locka människor utanför kommungränsen att flytta till Oskarshamn, som bör kunna utnyttjas i högre grad.

För att åstadkomma ökad inflyttning är det angeläget att synkronisera byggnadsplaner med potentiella inflyttares behov och önskemål. Här ser vi framförallt ett behov att frigöra exploaterbar mark i staden samt i kustnära lägen i dess närhet. Kommunen har en hel del planerade tomter till försäljning, men centrumnära och/eller havsnära småhustomter i och kring centralorten är en bristvara. Gunnarsö, där kommunen äger större delen av marken och som är beläget i attraktivt havsnära läge inom rimligt avstånd från centrum, är ett av få större områden som kan användas för att möta efterfrågan. Området används dock sedan länge som turist- och rekreationsområde med camping och stuguthyrning, varför det finns en uppenbar intressekonflikt att hantera om marken ska planeras för annan användning. Därtill tar planprocessen tid, varför man får räkna med ett antal år innan detta område skulle kunna vara tillgängligt på den lokala tomtmarknaden.

När man vänder sig mot en målgrupp som välutbildade människor i familjebildande ålder så är det dock viktigt att ha i åtanke att målgruppsperspektivet inte är homogent utan att det kan rymmas stora variationer inom gruppen. Människor kan befina sig i olika livssituationer som gör att de vill ha ut olika saker av sitt boende, arbete och sin fritid. Alla vill exempelvis inte bo i villa. Det kan vara svårt att hinna sköta ett hus när arbete och familj tar en stor del av ens tid, man kanske är ensamstående, med eller utan barn och vill bo mindre, ha högre servicenivå, etc.

Att kunna erbjuda ett mer varierat boende som kan svara upp mot olika människors behov förutsätter viss nyproduktion av även radhus och/eller flerbostadshus. Kommunen saknar framför allt ett mer exklusivt boende i flerbostadshus som erbjuder attraktivt läge och hög standard nära centralorten och som utgör ett alternativ till det villa- eller radhusboende och de lägenheter som finns att tillgå idag. Med exklusivt menas ett boende som går utöver det vanliga avseende exempelvis utformning och läge, men inte nödvändigtvis att det är exceptionellt dyrt. Det viktiga är att det kan utöva en lockelse på individer utanför kommunen och påverka deras flyttbeslut i en för Oskarshamn positiv riktning.

4.4.2 Målgrupp 2: 55+

Även om kommunens strategi för stärkt inflyttning bör ligga på kärnsegmentet individer i yrkesverksam och familjebildande ålder, så kan även något äldre personer utgöra en intressant målgrupp. Många befintliga småhus i attraktiva lägen i Oskarshamn bebos idag av människor i åldrarna 55 år eller äldre. En stor del av dessa personer kan antas uppleva att de inte kan eller vill ta hand om ett helt hus när barnen flyttat ut och pensionsåldern närmar sig. Ett bekvämt boende i flerbostadshus av hög standard och i attraktivt läge kan för dessa framstå som ett synnerligen intressant alternativ. Det här är en generell trend som syns på många håll i landet.

⁹ De senaste tio åren har det endast byggts i genomsnitt ca nio villor per år vilket får betecknas som mycket få.

¹⁰ www.ostrasmaland.se, Oskarshamn onsdagen den 18 oktober 2006.

¹¹ Gjord av Attraktivitetsgruppen (ett samarbete mellan kommunens inflyttarservice, Byggebo, Föreningssparbanken, mäklare, m fl).

Genom att tillgodose denna målgrupps efterfrågan på en annan typ av boende kan småhus frigöras för att tillgodose behoven hos inflyttare i familjebildande ålder, dvs föregående målgrupp. Bostadsmarknaden blir därmed mer dynamisk och individer kan lättare finna rätt typ av boende för den livssituation de befinner sig i. Att öka omsättningen av småhus i Oskarshamn är viktigt då tillgången på tomtmark i centralorten är begränsad men också då andrahandspriserna på villor i Oskarshamn generellt sett är så låga att många sannolikt avstår från risken att bygga nytt.

Konceptet 55+ har vuxit fram under en längre tid och finns idag i många kommuner i landet. 55+-boende innefattar inte någon form av offentlig service eller omvårdnad till dem som bor där. Vad det handlar om är snarast ett boende anpassat efter de behov människor kring 55–65 år anser sig ha. Denna grupp av människor har ofta både möjlighet att finansiera köp av nyproducerad lägenhet och tillräckligt god ekonomi att efterfråga såväl hög boendestandard som diverse tjänster som förenklar och förbättrar deras livssituation. Intresset för och efterfrågan på tjänster inom exempelvis rekreation och hälsa är särskilt stor inom denna ålderskategori. Många undersökningar har slagit fast att fyrtioåringarna vill leva ett stimulerande liv även efter pensionen och är beredda att satsa mycket pengar på bland annat upplevelser och hälsa. En satsning på 55+-boende kan således även öppna upp för en stärkt tjänstemarknad i Oskarshamn.

Kännetecknande för 55+-boende är att lägenheter planeras och byggs för en något äldre åldersgrupp med höga krav på komfort, service, säkerhet, boyta och materialval. Det ska finnas den service och bekvämlighet som krävs för att kunna bo hemma så länge som möjligt när de blir gamla. Avsikten är inte bara att ge service eller tillfredsställa de praktiska aspekterna av boendet för åldersgruppen, utan det handlar lika mycket om att skapa närhet och gemenskap mellan människor som befinner sig i samma ålder och livssituation.

Frågan är emellertid om det finns underlag och intresse hos denna äldre målgrupp att flytta in i skräddarsytt 55+-boende i attraktivt läge i kommunen. Under de senaste tio åren har befolkningen i åldern 55 till 65 år i kommunen vuxit med nästan 1 000 personer samtidigt som befolkningsutvecklingen totalt sett under samma tid varit negativ. Det innebär en genomsnittlig tillväxt för åldersgruppen med nästan 100 personer per år. Ser man till nettoinflyttningen under samma tidsperiod uppgick den till 84 personer eller knappt tio per år inom denna åldersgrupp. Målgruppen för 55+-boende växer således i Oskarshamns kommun och kan förväntas fortsätta växa den kommande fem till tioårsperioden. Situationen är därtill ungefär densamma i övriga länet och riket.

Målgruppen för 55+-boende finns således inte bara i kommunen utan även på andra håll i länet, men knappast utanför länet då äldre personer är mindre benägna att flytta långa sträckor. En enkätundersökning¹² riktad mot fritidshusägare i Oskarshamn med permanentboende på annan ort visade att drygt en tredjedel kunde tänka sig att flytta till kommunen varav 11 procent gärna ville bo i 55+-boende. Nästan hälften av dem som svarade negativt på frågan om huruvida de kunde tänka sig att flytta till Oskarshamn var dock villiga att ändra inställning om det fanns möjlighet till kustnära boende.

När det gäller 55+-boende talar man i fastighetsbranschen om ett villapris kring 1,5 miljoner för att kunna avgöra vilka kommuner som är intressanta för konceptet, vilket har att göra med målgruppens möjligheter att finansiera köp av nyproducerad lägenhet. I Oskarshamns kommun ligger det genomsnittliga villapriset kring 1 miljon kronor¹³, men snittpriset har stigit med nästan 200 000 kronor de senaste två åren. Även om villapriserna i kommunen generellt sett är relativt låga så är pristrenden således stigande och nivåerna ofta klart över 1,5 miljoner i eller i närheten av centralorten.¹⁴ Det bör med andra ord finnas en förhållandevis stor målgrupp som har

¹² Gjord av Attraktivitetsgruppen (ett samarbete mellan kommunens inflyttarservice, Byggebo, Föreningsparbanken, mäklare, m fl).

¹³ www.bopriset.nu, statistik utförd av Värderingsdata, medelpris villor i Oskarshamns kommun de senaste 12 månaderna, februari 2007.

¹⁴ www.hemnet.se under februari 2007.

möjlighet att finansiera flytt till nybyggt 55+-boende. Den högre kostnaden per kvadratmeter kompenseras även av en minskad bostadsyta vid byte från villa till lägenhet.

4.4.3 Boendekoncept och målgruppsfokuserad marknadsföring

I samband med nybyggnation på lokala bostadsmarknader uppkommer alltid frågan om det lönar sig att bygga nytt. Det är viktigt att göra en lönsamhetsbedömning, inte minst för att kunna bedöma i vilken utsträckning privata och offentliga aktörer kan tänkas våga satsa på ett nytt område. Om marknadsvärdet på fastigheter i kommunen är för lågt i förhållande till produktionskostnaden är banker, kreditinstitut och andra finansiärer mindre villiga att investera i nybyggnadsprojekt. Med ett vikande befolkningsunderlag och ett generellt bostadsöverskott, bland annat uttryckt genom en relativt hög vakansgrad i kommunens bostadsbolag Byggebo, framstår Oskarshamns kommun vid en första anblick som ett mindre bra alternativ för nyproduktion. Samtidigt kan kommunen uppvisa en helt annan bild med stigande villapriser, inte minst i centralorten, en ökande efterfrågan på centrala och havsnära lägen, fortsatt hög sysselsättningsgrad och god medelinkomst. I kombination med ett omfattande behov av ersättningsrekrytering inom näringslivet, med ett förväntat behov av inflyttad specialistkompetens, finns anledning att se positivt på fastighetsmarknaden, åtminstone i staden Oskarshamn.

Ett mått på värdet på en fastighet, som används vid lönsamhetsbedömningar, är Tobins Q. Tobins Q är en kvot som beräknas genom att marknadsvärdet på fastigheten delas med produktionskostnaden. Blir värdet högre än 1 är produktionskostnaden lägre än marknadsvärdet och om värdet är lägre än 1 överstiger produktionskostnaden marknadsvärdet. Detta värde kan variera mycket inom en och samma kommun. En kommun med ett sammantaget lågt totalvärde kan ha höga värden i särskilt expansiva områden. Ett faktum som gäller i allra högsta grad i Oskarshamns kommun. Under år 2002 hade Oskarshamns kommun ett medelvärde¹⁵ som varierade mellan 0,6 till 0,9. Samtidigt så finns det vissa delar kring centralorten i kommunen som uppvisar medelvärden som ligger mellan 0,9 till 3¹⁶, vilket tydliggör att det råder stora skillnader i pris på småhus mellan olika kommundelar. Det stämmer med bilden av Oskarshamn som en centralortskoncentrerad kommun där en villa i centralorten betingar ett nästan dubbelt så högt pris per kvadratmeter jämfört med till exempel områdena Kristdala och Misterhult.

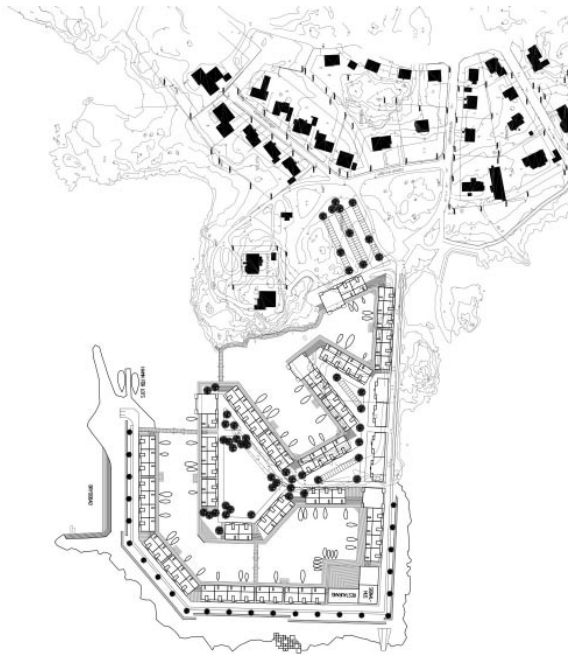
Oskarshamns kommun reviderar för närvarande sin översiktsplan. En viktig fråga i samband med detta är att se över marktillgången för nybyggnation i attraktiva lägen. Ett område som förts fram som intressant i detta sammanhang är Homhällan. Homhällan är ett litet landanslutet skär, naturskönt beläget strax norr om hamninloppet, med promenadavstånd till centrum. I figur 4-4 och 4-5 illustreras en tilltänkt bebyggelse. De svartmarkerade husen i planskissen är äldre befintlig bebyggelse i ett angränsande villaområde, medan de vitmarkerade utgör ny bebyggelse i form av både lägenheter och radhus direkt belägna vid havet.

Den bärande idén i förslaget, som tagits fram av SWECO FFNS, är ett marint temaboende med stora rekreativskvaliteter, där bebyggelsen placerats öster om Grimskallen för att ta så lite av de befintliga villornas utsikt som möjligt. Bebyggelsen placeras söder om vägen till den gamla oljepiren för att kunna bevara och återställa naturklipporna mot skärgården i norr. Utformningen är en småskalig marin miljö med varierade, allmänt tillgängliga bryggpromenader sammankopplade med öppningsbara GC-broar. GC-broarna länkar samman de olika delarna vilket ger större trygghet samt möjlighet att variera promenaderna beroende på lust och väder. Vid den yttre hamnbassängen föreslås en restaurang med stor bryggservering i syd-västläge. Ut mot havet skapas en allmän havspark med utkiksplatser, plana vistelseytor när vädret tillåter och möjlighet till närkontakt med vattnet. I söder skapas ett bryggbad i vind- och vågskyddat läge.

Bebyggelsen är utformad som vindskydd mot nordost för att skapa lugna gårdar. Bebyggelsen består av radhus och trevånings flerfamiljshus. Varje radhus har en egen privat terrass vänd mot bryggorna men i en något högre nivå för att skapa avskildhet. Varje radhus har även egen

¹⁵ Tobins Q för småhus år 2002 – medelvärde per kommun.

¹⁶ Tobins Q för småhus år 1993 till 2002, medelvärde per km-ruta.

Figur 4-4. Planskiss för Homhällan. Källa: SWECO FFNS.

Figur 4-5. Visualisering för Homhällan. Källa: SWECO FFNS.

parkering. Övrig parkering löses på de gröna gårdarna och på fastlandet. Alla boende har möjlighet till egen båtplats. Resterande båtplatser kan hyras ut till kringboende. Lotsstationen med bibehållna kajplatser har flyttats ut längst i sydväst, utanför småbåtshamnarna för att ge smidig access ut till hamnen och farlederna.

Området kring den befintliga färjterminalen är ett annat tänkbart framtida exploateringsområde för flerbostadshus. Detta då planer finns att anlägga en ny terminal för Gotlandstrafiken längre ut i hamninloppet. På så vis skulle ett intressant läge frigöras i direkt anslutning till stadskärnan.

Även här finns god potential att möta flera målgruppers preferenser. Samtidigt finns viss risk att bostäderna störs av hamnverksamheten på andra sidan hamnbassängen. Hantering av olika typer av bulkprodukter kan orsaka dammoln och buller är en naturlig del av en industrihamn. Detta är faktorer som måste beaktas vid en eventuell framtida exploatering av det nuvarande terminalområdet. Illustrationen nedan, figur 4-6, som tagits fram av kommunens stadsarkitekt, anger dock hur det skulle kunna se ut om det disponeras för i första hand bostadsändamål.

Att kombinera och variera boendet inom ett och samma område så att det blir attraktivt för fler målgrupper – 55+, individer i familjebildande ålder men också singelhushåll i olika åldrar – kan ha klara fördelar. Framför allt att det skapar en mer livfull och variationsrik miljö där olika ålderskategorier kan få utbyte av varandra samt att underlaget för området och dess service breddas, vilket bör minska affärsrisken. Samtidigt är det viktigt att ha i åtanke att målgrupperna har olika krav vad gäller exempelvis bostadsyta och standard. Även om själva bostadsområdet kan attrahera flera åldersgrupper så bör vissa delar ha en tydlig målgruppsanpassning, medan andra kan utformas enligt mer generella normer.

Förutom att skapa möjlighet till nyproduktion av attraktiva bostäder som komplement till befintlig bebyggelse krävs det även andra insatser för att attrahera inflyttare. Möjligheten att framstå som en attraktiv boendekommun för människor hänger också nära samman med kommunens förmåga att marknadsföra sig. Budskapet bör utformas specifikt för varje målgrupp, men ta sin utgångspunkt i de kärnvärden Oskarshamn bygger kommunens identitet på. Likaså bör olika marknadsföringskanaler användas beroende på vilken målgrupp man vänder sig till och även den geografiska avgränsningen för marknadsföringsinsatser kan skilja sig åt. För gruppen högutbildade i familjebildande ålder är det lämpligen närliggande högskoleorter samt i viss mån storstadsområdena som bör bearbetas. För 55+-boende är det i första hand kommunen samt övriga länet som bör täckas in.

I detta sammanhang är det givetvis en fördel om kommunens ansträngningar att marknadsföra Oskarshamn samordnas med privata intressen, till exempel fastighetsbolag intresserade av att exploatera attraktiva lägen eller större företag i kommunen som behöver rekrytera ny personal. Det bör bedrivas ett kontinuerligt arbete inom kommunen för att utveckla boendemiljön och marknadsföra Oskarshamn. Det finns också anledning att i marknadsföringen av kommunen lyfta fram Oskarshamn som en del av en större region med en bredare arbetsmarknad än den lokala vilket underlättar för fler, inte minst kvinnor, att hitta ett arbete som passar dem. Det kan även skapa en känsla och insikt hos potentiella inflyttare att de har möjlighet att bo kvar och hitta alternativ inom andra arbetsområden om de skulle vilja utvecklas yrkesmässigt utöver vad kommunens själv kan erbjuda. Många människor kan också ha önskemål om ett större kommersiellt och kulturellt utbud än vad som finns att tillgå i Oskarshamn. Att lyfta fram det utbud som finns i regionen, inte minst genom närheten till Kalmar med sitt större kultur- och shoppingutbud, kan även höja Oskarshamns attraktivitet som boendeort och därmed utgöra en viktig aspekt i marknadsföringen av kommunen.

Figur 4-6. Idéskiss för terminalområdet. Källa: Oskarshamns kommun.

5 Avslutande kommentar

Vi har i denna rapport försökt lyfta fram hur Oskarshamns kommun kan bli en långsiktigt attraktiv och välmående kommun. I scenarierna illustrerades, ganska fritt, tre tänkbara utfall av möjliga händelseutvecklingar de kommande 15 åren. Därefter lyftes kommunens strategiska utvecklingsområden fram på basen av befintlig kunskap och slutligen presenterades ett antal utvecklingskoncept som pekar på vad kommunen redan idag kan göra inom olika områden för att nå en positiv utveckling

Det är ett faktum att den regionala utvecklingen i hög grad styrs av lokala aktörers vilja att verka för den egna kommunens bästa. Endast genom människor som är beredda att satsa tid och engagemang i företagande, förtroendeuppdrag, fritidsaktiviteter med mera skapas en grogrund för ett livskraftigt lokalsamhälle. Alltför ofta beskrivs samhällsutvecklingen som om den vore styrd av ”naturbundna lagar” om vad som är möjligt eller inte. Strukturella förhållanden uttryckta i form av framför allt storlek, avstånd, formell kompetens och näringsstruktur har förvisso stor betydelse för vilket utgångsläge en kommun har i den globala konkurrensen. Dock är det förvaltandet av de givna förutsättningarna som slutligen avgör i vilken grad man lyckas hävda sig.

Oskarshamns kommun har en stabil arbetsmarknad att bygga sin framtid kring. Samtidigt är det ett stort problem att kommunen successivt minskar sin befolkning. Det är avgörande för Oskarshamn att hitta vägar ur denna nedåtgående trend för att bibehålla ett livskraftigt samhälle och skapa förutsättningar för förnyelse inom näringslivet. Det är vår förhoppning att denna utredning ska ge vägledning i detta arbete och bidra till att Oskarshamn fortsätter leva upp till devisen ”kommunen med energi”.

Referenser

Fredriksson C, Gramner C, 1998. EuroFutures AB. Förstudie Oskarshamn. Omvärldsanalys Oskarshamn. SKB R-98-45, Svensk Kärnbränslehantering AB.

Fredriksson C, 2005. EuroFutures AB. Spin-off-effekter av ett slutförvar i Oskarshamn – en möjlighetsskapande framtidsanalys. SKB R-05-30, Svensk Kärnbränslehantering AB.

Glesbygdsvverkets årsbok, 2001. Utveckling i gles- och landsbygder. En sammanställning av 184 inflyttningsrika områden som ligger utanför de större städernas lokala arbetsmarknadsområden.

Inregia AB, 1998. Förstudie Oskarshamn. Djupförvar i Oskarshamn – socioekonomiska konsekvenser. SKB R-98-46, Svensk Kärnbränslehantering AB.

Kempinsky P, Johannesson C, Johansson A, m fl, 2006. FBA Holding AB. Livsmiljön som attraktionskraft. Erfarenheter från EU:s strukturfonder år 2000–2006. Nutek infonr 084-2006.

Lexén R, Torége J, 2002. Mot strömmen – en studie om inflyttare till mindre kommuner, Svenska Kommunförbundet och Arena för tillväxt.

Oskarshamns kommun, 2000. Översiktsplan för Oskarshamns kommun.

Oskarshamns kommun, 2004. Oskarshamn, kommunen med energi. Utvecklingsplan för lokal tillväxt 2005-2007 med utblick mot 2010-talet.

Regionförbundet i Kalmar län, 2004. Regional transportplan för Kalmar län 2004-2015.

Regionförbundet i Kalmar län, 2006. Regionalt utvecklingsprogram för Kalmar län. Rupen 4, utkast 3, 2006-03-13.

Sahlberg B, 2005. EBS Invent AB. Turism och image. Slutförvaret för använt kärnbränsle ur ett turist- och besöksnäringssperspektiv. SKB R-05-34, Svensk Kärnbränslehantering AB.

Sandberg M, Oscarsson C, 2006. EuroFutures AB. Nulägesanalys av Oskarshamns kommun. SKB R-06-114, Svensk Kärnbränslehantering AB.

SKB, 2000. Förstudie Oskarshamn. Slutrapport.

Svanfelt D, Gibrant M, Hansson J, Morin E, Winslott Hiselius L, 2006. Regionförstoring med kollektivtrafik i Kalmar län. Trivector AB 2006:91.

Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 1999. Teknikstuderandes krav på framtida livsmiljö. Västsvenska Industri- och Handelskammarens rapport 1999:4.